

Förebyggande och uppsökande arbete i fyra kommuner; Nacka, Haninge, Södertälje och Värmdö

Tomas Bons

Hanna Ginner Hau

Innehållsförteckning

Inledning.....	3
Material och metod.....	5
Verksamhetsbeskrivningar	7
Södertälje.....	7
Nacka.....	15
Värmdö.....	26
Haninge	35
Sammanställning av Critical Incidents.....	45
Diskussion	46
Referenser.....	50

Inledning

En inte oväsentlig del av socialtjänstens arbete med ungdomar bedrivs på andra ställen än i de egna lokalerna. Arbetet äger rum på de platser där ungdomar befinner sig, dit de söker sig för att det pågår olika aktiviteter som riktar sig mot dem och som de själva väljer att delta i. Målgruppen för detta arbete kan vara hela ungdomsgruppen, särskilda riskgrupper eller ungdomar där det finns särskild anledning till oro. Detta förebyggande och/eller uppsökande arbete utgör en viktig del av socialtjänstens verksamhet och socialnämndens ansvar att bedriva det är reglerat i Socialtjänstlagen (SoL 3 kap). Här föreskrivs bland annat att socialnämnden i den uppsökande verksamheten ska upplysa om socialtjänsten och erbjuda grupper och enskilda hjälp (SoL 3 kap § 4). Socialtjänsten ska även arbeta för att förebygga och motverka missbruk av alkohol och droger (SoL 3 § 7).

Socialnämnden har alltså ett mycket tydligt uppdrag att bedriva ett förebyggande och uppsökande arbete, vidare anger lagstiftningen att socialnämnden har att *samverka* med andra aktörer. I 5 kap ("Särskilda bestämmelser för olika grupper") lyfts särskilt arbetet för att förebygga missbruk bland barn och ungdomar. Lagtexten säger dock inget om hur arbetet ska organiseras och/eller bedrivas och några fasta ramar för hur det ska bedrivas finns inte. Det är därför rimligt att anta att olika kommuner löser detta på olika sätt utifrån de behov och förutsättningar som finns, men naturligtvis också med hänsyn till hur beslutsfattare på olika nivåer ser på hur arbetet ska utformas.

Att kommuner väljer väldigt olika lösningar har blivit mycket tydligt inom detta utvärderingsprojekt. De fyra kommuner som deltagit, Haninge, Nacka, Södertälje och Värmdö, har verksamheter som är förhållandevis olika både i hur de genomförs, vilka de riktar sig emot och vilken plats de har i den egna kommunen. Utvärderingen initierades av Nacka. Då FoU-Södertörn strävar efter att, där det är möjligt, inkludera flera kommuner så bjöds övriga ägar-kommuner att delta i utvärdering av förebyggande ungdomsarbete.

Tre kommuner var intresserade av att ingå i utvärderingen. En av dessa var Värmdö vars verksamhet Polarna Värmdö, där polarkonceptet startade 1999. I båda kommunerna utgörs grunden till verksamheten av ungdomar som rekryteras och utbildas till så kallade polare. De åker tillsammans med en arbetsledare runt i den särskilda "polarbussen" på helgkvällar i syfte att finnas bland ungdomar till exempel på fritidsgårdar. En central tanke i Polarna är att involvera ungdomarna själva och att verksamheten bygger på tanken om "unga för unga".

Därutöver valde Södertälje och Haninge att delta med verksamheter som både i förhållande till polarverksamheterna och sinsemellan är helt olika. Södertälje deltog med sin fältverksamhet som är omfattande och spänner över många olika områden. Stora delar av den kan beskrivas som traditionellt fältarbete med uppsökande verksamhet. Haninge slutligen deltog med projektet Unga Inspiratörer som pågått sedan början av 2012. I skrivande stund finns inget beslut om projektets framtid efter december 2013. Dessa verksamheter kommer att beskrivas mer ingående längre fram, men redan utifrån denna mycket korta beskrivning framgår tydligt att utvärderingen kom att omfatta tre mycket olika verksamheter.

Utvärderingen har under perioden 2012-13 bedrivits i nära samarbete mellan FoU-Södertörn och de fyra kommuner som ingår. Representanter för respektive verksamhet och utvärderingsansvariga på FoU-Södertörn har träffats regelbundet under hela den tid studien pågått. Inom ramen för utvärderingsprojektet har också en forskningscirkel med ungdomar som deltagare genomförts i Nacka kommun. Erfarenheterna från denna kommer att redovisas separat. Utöver föreliggande rapport har utvärderingsprojektet resulterat i en konferens som hölls i november 2013 där ungdomar, tjänstemän och politiker från samtliga kommuner i projektet deltog.

Det faktum att det bland de verksamheter som ingår i utvärderingen finns omfattande och grundläggande skillnader har inneburit en stor utmaning. Det är inte enkelt att inom ramen för en och samma studie genomföra en sammanhållen undersökning av fyra så olika verksamheter. Den grundläggande gemensamma nämnaren är att alla på olika sätt är verksamma ute på fältet. Eftersom samtliga inte bedriver vad man traditionellt menar fältarbete kommer vi i fortsättningen att benämna arbetet som fältbaserat. Det som kännetecknar den här typen av ungdomsarbete är att de som utför det kliver utanför de roller som är förknippade med makt, myndighet och kontroll, till exempel genom att arbeta på de platser som ungdomarna valt, istället för att ta ungdomarna till ett kontor, en institution etc (Tiffany, 2007 i RiF, 2010). Detta är en verksamhet som bedrivs på de ungas villkor (Lie, 1983).

Undersökningens syfte är att ge en bild av verksamheterna, för det första utifrån hur de beskriver sig själva. För det andra med utgångspunkt i hur de gestaltar sig vid en deltagande observation. För det tredje hur de beskrivs av ungdomar, föräldrar och professionella utifrån centrala ”händelser”, så kallade Critical incidents. För både observationer och Critical incidents har fokus varit att belysa vilken betydelse det förebyggande arbetet har för ungdomarna. Syftet är också att diskutera de verksamheter som ingått i projektet med utgångspunkt i olika teoretiska aspekter. Det är viktigt att påpeka att det enbart är de specifika verksamheter som ingått i projektet som studerats. Detta är alltså ingen heltäckande utvärdering av de insatser som riktar sig mot ungdomar i de fyra kommunerna.

Vi kommer inledningsvis att redogöra för vilka data som samlats in och hur detta har genomförts. Därefter kommer en beskrivning de olika verksamheterna. För Södertälje, Nacka och Värmdö består denna redogörelse av verksamhetsbeskrivning, observationer och Critical incident. För Haninge ser upplägget lite annorlunda ut bland annat beroende på att den verksamheten bedrivs i projektform. Denna del av rapporten avslutas med en sammanställning och summering av data från Critical incidents. I rapportens sista del förs sedan en sammanfattande diskussion av resultaten samt vilka slutsatser som kan dras från denna undersökning.

Material och metod

Här kommer en presentation av materialinsamling och metod vid insamlingen.

Verksamhetsbeskrivningar

Vad gäller den första delen av rapporten, en presentation av respektive kommuners verksamheter, har vi utgått från den information vi samlat in kring respektive projekt och verksamhet utifrån kommunernas egna verksamhets och målformuleringar.

Intervjuer

Inom ramen för projektet har ett antal intervjuer gjorts med ungdomar, föräldrar och professionella. Som metod valdes Critical incidents då den samlar in data kring en händelse från flera olika håll och tar hjälp av olika personer. Verksamheterna har valt ut C I som är representativa för verksamheternas syfte och mål. Utifrån detta har intervjupersoner valts ut. De personerna har informerats om undersökningen och sedan tillfrågats om de vill delta. Syftet har varit att få in så mycket information som möjligt om kärnverksamheten (syfte och mål) utifrån händelser som är typiska för verksamheten. Genom att intervjua de personer som berörs av en specifik händelse, som ungdomen, föräldrarna, socialtjänsten, polisen och representanter för skolan, får man såväl målen för verksamheten som hur man arbetar belyst.

Observationer

En av observatör från FoU har observerat delar av samtliga verksamheter, t ex följt med vid uppsökande arbete, varit med på skolmöten.

Upplägget för Haninge ser dock annorlunda ut. Detta beror dels på att innehållet i Haninges verksamhet från skiljer sig markant från de övriga. Dels på att Haninges verksamhet bedrivs i projektform och ännu inte är permanentat, därför fanns det behov av att klarlägga grundförutsättningarna för projektet. Även om formen skiljer sig åt har vi gjort bedömningen att dessa data är kvalitativt likvärdiga.

Intervjuer

Det totala antalet intervjuer är 32. Fördelningen ser ut som följer:

Ungdomar	Föräldrar	Professionella, ledare	
16	5	11	Σ 32

Observationer

Det totala antalet observationer är 10. Fördelade enligt följande:

Uppsökande arbete, kvällstid	Anordnade arrangemang; cafe, musik, fotboll	Utbildningsdag	Samverkansmöte	Skolbesök	
3	3	1	2	1	Σ 10

Critical incidents

Denna metod, vilken utvecklats av Flanagan (1954) och beskrivs kort i Hansson (1995), har sitt ursprung i militärpsykologiska studier av piloter i strid, vilka utfördes under och efter andra världskriget. Med kritiska händelser avsågs i detta sammanhang sådant som gällde liv eller död, som olyckor eller misslyckanden, men också framgångar. Det handlar om att uttrycka misslyckanden och framgångar och hur man kan förklara dessa. Man skapar lärdom från tidigare handlingar. Man måste alltså först välja ut en relevant händelse som är typisk för verksamheten. Med typisk menas att den skall kunna kopplas till målen för verksamheten: Om ett av verksamhetens mål är att förhindra ungdomskriminalitet kan en relevant händelse vara en situation som beskriver en ungdom som efter att ha blivit Polare slutar begå kriminella handlingar. Förloppet ska, utifrån alla medverkande, beskriva hur förändringen skedde. Flanagan beskriver sin metod utifrån fyra olika steg:

1/ Fastställa målen för verksamheten.

Utan att specificera dessa kan en framgångsrik respektive mindre framgångsrik händelse inte definieras. Den händelse/r man väljer ska handla om och illustrera de mål man har med verksamheten. Så det första steget handlar om att utgå från de mål verksamheten har.

2/ Planering av datainsamlingen.

Vilka framgångar respektive mindre framgångsrika händelser kan bestämmas? Ni väljer ut ett antal kritiska händelser. Hur många kritiska händelser som kan komma ifråga får bestämmas av vad respektive verksamhet anser tillräckligt för att ge en bild av verksamhetens komplexitet.

3/ Insamling av Critical Incidents.

Dessa data kan samlas in genom intervjuer eller enkäter. När ni väl valt ut händelserna så skall de personer som berörs av händelserna intervjuas. Det rör sig då om ett flertal olika aktörer: ungdomar, föräldrar, personal från; socialtjänst, polis, skola, fritidsgårdar, nattvandrare etc. Jag föreställer mig att den intervjuguide som ska användas kan ha ett antal gemensamma frågor oberoende typ av verksamhet och händelse men att en del måste avpassas utifrån de speciella omständigheter som råder kring varje händelse.

4/ Analys av insamlade beskrivningar.

Analysen är den mest tidskrävande delen av metoden. Där har man dels att brottas med att den valda händelsen/erna skall återföras till verksamhetens mål. Per automatik kommer ju inte händelsen automatiskt generera en lösning på alla typer av liknande händelser utan är specifik för just denna. Det behövs ganska många för att kunna uttala sig generellt.

Det kommer att krävas lite tid av er eftersom det är önskvärt att intervjua så många som möjligt som är inblandade i en utvald händelse. Å andra sidan kommer det nog att ge er kunskap tillbaka eftersom vi gemensamt samtalar om slutsatserna.

Verksamhetsbeskrivningar

Södertälje

Verksamhetsbeskrivning

I Södertälje utförs det förebyggande arbetet till största delen av fältassistenter vilka sorterar under socialtjänstens Barn- och ungdomsenhet, som en del av enheten Öppenvård. Här finns en gruppchef som utöver fältassistenterna också har ansvar för Mini Maria och Ungdomsboendet Kvarteret. Det är sammantaget sex fältassistenttjänster. Innehållet i "fältarnas" arbetsuppgifter beskrivs nedan, det går dock inte riktigt att utläsa vilken omfattning aktiviteterna har.

Helgfältning

Under denna rubrik återfinns den uppsökande verksamheten, där man rör sig ute bland ungdomarna på deras arenor under helgkvällar. Syftet är att finnas där som en trygg vuxen och skapa kontakt med och fånga upp ungdomar som tenderar komma in i ett normbrytande beteende som missbruk och kriminalitet. Under denna arbetsuppgift förekommer också arbete med ungdomar över arton år, vilka egentligen inte tillhör målgruppen men ingår i samma sociala sammanhang och påverkar den egentliga målgruppen 12-18. Detta arbete beskrivs under en särskild rubrik nedan.

Dagfältning på skolor

Man rör sig ute på skolorna under dagtid för att skapa kontakt och presentera sig för ungdomar. Ambitionen är att ungdomarna ska veta att fältarna finns. Man talar även med ungdomar och skolpersonal om det finns någon specifik oro kring en enskild individ eller grupper. På kvällstid genomförs fältning på fritidsgårdar. En vanlig vecka gör fältarna ett trettiotal spontanbesök på skolor och fritidsgårdar.

"Fältarna goes skolan"

Detta är en mer riktad verksamhet jämfört med dagfältning på skolor. Även om syftet är det samma, nämligen att skapa kontakt och att ungdomarna ska veta att fältarna och socialtjänsten finns och vad de gör, så har man ett mer precist program som innebär att man besöker framförallt besöker högstadielklasserna. Informationen om besöken går via rektorn. Varje årskurs har ett särskilt tema:

Årskurs 6: En bra kompis

Årskurs 7: Fördomar

Årskurs 8: Sex, kärlek och relationer

Årskurs 9: Attityder till alkohol och droger

Med denna verksamhet, som beskrivs mer ingående nedan, åker man ut i skolorna och informerar om fältverksamheten och sociallagstiftningen. Statistik över Fältarna goes skolan visar att man besöker flertalet av Södertäljes skolor och klasser i årskurserna 6-9. Södertälje har 26 skolor och sammanlagt 176 klasser i dessa årskurser. Av dessa har man besökt 107 klasser under 2012.

Orossamtal

När fältarna bedömer att det finns oro för en ungdom, vilket kan vara utifrån en specifik händelse eller att man märker att ungdomen ofta är ute sent och i "fel sällskap" eller börjar uppvisa annat beteende som skapar oro, blir det aktuellt med ett samtal. Inom gruppen diskuterar man om det är lämpligt eller ej att träffa ungdom och föräldrar gemensamt samt lägger upp en strategi för samtalet. Eventuellt kan polis eller personal från fritidsgården delta. Man poängterar att det är viktigt att föräldrarna får stöd i att själva kunna hantera situationen.

Program Supporter

Detta är ett stadsdelsövergripande och brottsförebyggande arbete på och kring stadens idrotts- evenemang. Genom att aktivt delta vid evenemang vill man stävja supportervåldet och skapa trygghet. Man arbetar både individuellt och med gäng. Fältarna deltar i den samverkansgrupp som bildats och arbetar med polis, socialtjänst och idrottsklubbarnas säkerhetsansvariga.

Komet

Komet är en föräldrastödsutbildning föräldrar till tonåringar. Genom att ge praktiska verktyg att hantera situationen är syftet att förbättra kommunikationen och relationen mellan föräldrar och barn och att minimera konflikter och bråk i hemmet. Programmet är uppbyggt kring nio träffar där man vid varje träff får lära sig en ny färdighet som man sedan tränar i hemmet.

Samtal med ungdom/fika

Detta är en metod för att nå ungdomar som behöver stöttning i sin vardag eller hjälp med att få kontakt med andra delar av socialtjänsten, men inte gärna besöker ett socialkontor. Man träffar ungdomar på kaféer.

Fältassistenternas sommarverksamhet

Fältassistenterna har fått 75.000:- från Rädda barnen för att skapa verksamheter för ungdomar under sommarlovet. Verksamheten är främst riktad på ungdomar i "fattiga" familjer i åldern tolv till sexton år. Ungdomarna fick ansöka om plats genom skolkuratorerna, handläggare på socialtjänsten och fältarna. Runt 50 barn har deltagit i olika organiserade verksamheter. Bland annat ordnade man ett övernattningsläger under tre dagar, utflykter till Kolmården, äventyrsbad och äventyrsbanor. Många av ungdomarna medverkade vid fler tillfällen, vilket tyder på en uppskattad verksamhet. Fältassistenten menar dock att det periodvis, kanske särskilt under övernattningen, varit lite stökigt. Detta har sin orsak i att det varit svårt att förbereda verksamheterna eftersom man inte i så god tid känt till vilka som skulle delta, vilket gjorde att det stundtals blev ganska oroligt. Fältassistenten har förhoppningar om att till nästa sommar kunna ägna mer förberedelser kring gruppsammansättningen.

Observation

En kväll med fältarna i Södertälje

Merparten av fältarnas arbete sker dagtid. En av fältarna menar att det dagliga arbetet är själva grunden för fältandet under kvällar och helger. Det är under besöken på skolor som man dels knyter kontakter med ungdomar, dels får en uppfattning om det är något särskilt som inträffar i ungdomsgruppen som kan vara bra att veta när man är ute på kvällstid.

Vi åker först till en relativt nyöppnad fritidsgård som drivs av en basketklubb. Trots att det är ganska tidigt på eftermiddagen är det få ungdomar där. De spelar biljard och schack. I en avslutande lokal, entrén till sporthallen, sitter ytterligare några. En flicka försöker plugga, hennes kompisars beteende verkar inte direkt gynna hennes koncentrationsförmåga. Vi slår oss också ner i gruppen. Ungdomarna sitter och fipplar med sina mobiler och tittar på olika youtubeklipp. De berättar för mig om att det är "illuminati-filmer" de tittar på. Illuminati rör sig kring någon form av konspirationsteorier om att ha sålt sig till djävulen för att nå framgång. Ungdomarna pratar om olika populära musikstjärnor som de menar är illuminati. Får småprat lite med dem. Jag får senare veta att ungdomarna tidigare hållit till på en annan fritidsgård, som varit stängd under en period, men öppnat igen. Nu verkar de hålla till här. För några av dessa finns det en orosbild, berättar fältaren senare. Det blir klart för mig att fältaren läser in mer i samtalen med ungdomarna än vad jag begriper.

Jag pratar med föreståndaren på fritidsgården som berättar om vilka aktiviteter som finns. Det är förklarligt nog mycket basket och man har tillgång till gymnastikhallen ett par kvällar i veckan. Personer från laget i elitserien arbetar också på fritidsgården, vilket är mycket uppskattat.

Efter detta besök åker vi mot Järna där vi ska besöka en fritidsgård. Det visar sig att fritidsgården denna kväll var stängd.

Kvällens sista anhalt blir en fritidsgård i centrala Södertälje. Vi sätter oss och pratar med föreståndaren efter lite inledande biljardspel med ett par fjortonåringar. Det visar sig att det varit en del oroligheter. Några ungdomar har saboterat bilar i området. Dessutom har det varit bråk mellan olika ungdomsgrupper. Föreståndaren vill sammankalla till ett möte och bjuda in föräldrar för att diskutera den uppkomna situationen. Föreståndaren diskuterar planeringen kring detta möte med uppsökarna. Efter detta åker vi en sista gång ner mot centrum, kollar centralstationen, men det är lugnt. Kvällen avslutas.

Fältarna goes skolan

Jag träffar fältarna en tidig morgon för att åka till en skola där de ska informera om fältarna, vilka de är och vad de kan hjälpa till med. Denna dag ska de träffa sexor och sjuor. Just denna verksamhet är en relativt stor del av deras arbetstid. Fältarna upplever den som viktig utifrån flera olika aspekter. Den kanske viktigaste är att de på detta sätt träffar en väldigt massa ungdomar som, förutom informationen, får ett ansikte på fältarna. Att de bekantat sig med varandra kan göra det lättare att ta kontakt om de möts under kvällstid. Besöken i skolan innebär också att man får en bra kontakt med lärare och övrig personal.

Vi kommer till skolan och fältarna delar upp sig i två grupper som tar hand om årskurs sex respektive sju. Jag sitter med och lyssnar på informationen i tre klasser.

Informationen i klassrummen

Denna fältargrupp utgår i hög grad från en egen infobroschyr, vilken de börjar med att dela ut. Upplägget är så att man låter en elev läsa några rader och sedan förklarar fältarna innebörden av det upplästa. Timmen avslutas med en kort värderingsövning. I sexan är inte denna värderingsövning med.

En diskussion om begreppen *uppsökande* och *förebyggande* inleder informationsstunden. Begreppet uppsökande förstår eleverna mer eller mindre genast. Fältarna beskriver det som att: vi kommer ut till er i skolan, på fritidsgården eller ute på stan under kvällstid istället för att ni ska behöva komma till oss på kontoret. När begreppet förebyggande kommer på tal är betydelsen inte lika självklar. En elev säger: "fältarna bygger upp ungdomars självförtroende!". När fältarna själva ska förklara begreppet förebyggande arbete använder de sig av en liknelse (samma liknelse använder de när de informerar sexan). De frågar eleverna vad de gör innan de går ut och solar. Relativt omgående svarar någon att man smörjer in sig med solkräm, för att inte bli bränd av solen. Fältarna menar att de är som en solkräm, med en hög skyddsfaktor. Men fältarna är bara en del, resten av solkrämen är socialtjänsten.

Därefter börjar de förklara hur socialtjänsten är uppbyggd. På ett pedagogiskt sätt förklarar de skillnaden mellan socialtjänstens myndighetsdel ("där alla beslut tas") och öppenvården, dit fältarna hör. Här tar man liknelsen med en svängdörr till ett köpcentrum. I en svängdörr kan man antingen fortsätta in i köpcentrumet, som då symboliserar socialtjänsten. Fältarna bedömer hur allvarliga problem en person har. Om det räcker med ett samtal med dem kan individen fortsätta ut i svängdörren. Om det behövs ytterligare åtgärder får man fortsätta in i huset.

Därefter tar fältarna upp de plikter som en anställd i socialförvaltningen har; tystnadsplikt och anmälningsplikt. Under hela genomgången poängterar man flera gånger att socialtjänsten är till för att hjälpa. Även om det många gånger kan kännas jobbigt för de inblandade.

På detta sätt presenterar fältarna sitt arbete och socialtjänsten för de unga i sjätte- och sjunde-klassen utifrån den lilla broschyren. Man gör det enkelt och många gånger skämtsamt och eleverna involveras i presentationen och diskussionen. Det hela känns väldigt sympatiskt och rättframt och man får enkelt med sig eleverna. Jag blev väldigt imponerad. Just denna del av presentationen flyter på bra och ungefär på samma sätt i alla klasser som jag besökte. Några citat från eleverna under informationstillfällena:

"soc hjälper folk"

Fältarna ska "förbereda oss för det som ska komma"

Vad gör fältarna för ungdomarna: "bygger upp deras självförtroende"

Vad gör socialtjänsten:

"skyddar alla barn i Sverige"

"ansvariga för samhället"

Värderingsövning

Hos sjuorna avslutar man presentationen med en värderingsövning. Den går till så att tre personer får komma fram till. De skall föreställa tre nya klasskamrater och får tre olika lappar. På

den ena lappen står ett namn, på de två andra antingen nationalitet, trostillhörighet eller sexuell läggning. De tre personerna blir således lite olika. En blir Alex, svensk och heterosexuell och en annan Marcel, somalier och homosexuell och den tredje Josef, kristen och syrian.

Fältarna ställer sedan frågan: Vad tänker ni om de nya klasskompisarna?

Det hörs en del fnitter i klassrummet och ingen säger någonting.

Fältarna ställer en ny fråga: Vem tror ni blir mest populär?

Flera stycken svarar: Josef!

Varför svarar ni Josef, frågar fältarna?

- För han är som vi, svarar flera av eleverna.

Sen säger någon: - I skolan skulle alla reta Marcel.

Därefter följer en diskussion där kontentan av vad fältarna säger är att man måste behandla alla lika. Även om man ogillar en egenskap hos en person betyder inte det att man måste dissa personen. Det kan vara så att personen har andra egenskaper som man kan uppskatta.

Händelse

När vi går runt i skolan, mellan de olika klasserna samt till matsalen för lunch, så hälsar fältarna på en massa elever. De är bekanta ansikten för många av ungdomarna. Vid ett tillfälle sitter en kille på en bänk. Han har armen i gips. Fältarna hälsar och frågar vad han gjort.

- Jag slog till en kille som snackade skit om fältarna, svarar han kaxigt. Hans relation med fältarna verkar, av det korta samtalet att döma, byggd på både värme, humor och ironi. Det slutar med att en av fältarna skriver sin "autograf": FÄLTARNA på gipset.

Samverkansmöte

Jag följer med fältarna på ett SPFF-möte (Skola Polis Fritids Fältare). En person på mötet liknade området vid en liten svensk småstad; förhållandevis lugnt på ytan men med inslag av orosmoment.

De som deltar vid dessa möten är skolans rektor (just idag var denne förhindrad och företräddes av skolans kurator, vilken annars också oftast brukar vara med), personal från fritidsgården, en närpolis samt en fältassistent. Fältaren beskriver att formerna för mötena ska stramas upp så att de blir mer enhetliga för alla skolor. Ett arbete som är, vad jag förstår, på initiativ från socialtjänsten. Tanken är att de ska präglas av en större tydlighet. Det ska bland annat framgå vem som kallar till mötet. Vid varje möte ska det föras minnesanteckningar vilka följs upp på nästa möte samt att det ska framgå vem eller vilka som har ansvar för föreslagna insatser eller åtgärder. Hur sekretessen ska behandlas mellan de olika myndigheterna framgick inte vid detta möte.

Denna typ av möten hålls i stort sett vid varje skola i Södertälje ungefär en gång i månaden. Syftet är att identifiera ungdomar i riskzonen så tidigt som möjligt samt få en inblick i vad som sker bland skolans elever. Alla deltagarna möter ungdomarna i olika sammanhang och ur olika perspektiv. Genom att delge varandra blir bilden mer heltäckande och möjliggör att tidigt komma in med olika typer av insatser.

Kuratorn meddelar att han har ett ärende som han efter mötet vill ta upp med närpolisen. Det gäller s k *spice-rökning*. Man har tidigare under hösten haft en del problem med att elever rökt spice. Nu gäller det en pojke, vilken tidigare rökt, som blivit kontaktad av och även namngett

en distributör (smeknamn). Kuratorn menar att uppgifterna är trovärdiga eftersom de kommer från pojkens vårdnadshavare i samtal med skolans rektor. Personalen från fritidsgården ställer genast en fråga om vem personen är, för att kunna ha koll på fritidsgården. Varken kuratorn eller närpolisen är benägna att lämna ut pojkens namn i detta skede, vilket fritidspersonalen är missnöjd med och liknar det med att ”arbeta med bakbundna händer”. Kuratorn och polisen hänvisar till sekretessen, och menar att det är särskilt viktigt att inte yppa något innan misstankarna är helt klarlagda, det blir lätt att ett rykte sprids. Fältaren menar att det kan vara bra att ett rykte sprids, det gör alla mer vaksamma. Hur som helst så kommer kuratorn och närpolisen att diskutera ärendet efter mötet.

Oro för en ungdom

Närpolisen säger att han för några veckor sedan var på skolan och talade med en lärare om ett antal grabbar som jagat en äldre kille. Det visade sig att denne i sin tur varit taskig mot en av grabbarna. Personalen på fritidsgården känner igen personen, han har försökt komma in på fritidsgården flera gånger men blivit nekad. Fältaren frågar hur det går för de här grabbarna i skolan. Närpolisen berättar att de lekt med knivar, X har dessutom varit berusad två gånger och dessutom snattat vid ett tillfälle. Närpolisen menar att det händer en hel del runt dessa och särskilt runt X. Han menar att X är väldigt smart, men är i fel sällskap. Han är också svår att nå. Fritids berättar att han, när han tidigare brukade vara på gården var kaxig och taskig mot många yngre, nu har han slutat att komma. Fritids menar att han har ett behov av att trycka ner andra människor. Ett självhävelsebehov som även kan ta andra uttrycksformer. Närpolisen menar att X även kan ge sig in i bråk med personer, som har ett visst mått av status, trots att det är utsiktslöst att han ska gå segrande ur bråket och menar att X får makt genom att ha blivit slagen av personer med status. Fältaren ser X då och då ute på staden i inte helt lämpliga sammanhang och det är därför han ställer frågan om hur det går för X i skolan. Kuratorn ska ta upp frågan med lärarna och meddelar även att rektorn varit i kontakt med X mamma, pappan finns inte längre med i bilden. Kuratorn menar att han är ett typexempel på ungdomar som skolan ska upptäcka innan han blir alltför förhärdad, som han uttrycker det.

Fältaren som observerat honom under kvällstid på ett flertal platser menar att han söker något och att det därför är viktigt att han hamnar i ett positivt sammanhang. Han undrar därför om han kanske har någon bra kontakt på skolan som skulle kunna bidra med att ge honom något ”extra”. Fritids menar att hon har försökt men att det inte gick. Närpolisen tycker att det låter som en bra idé, han har dessutom en viss personlig kontakt med honom. Mötet beslutar att kuratorn kontaktar rektorn och berörda lärare på skolan för att ta en extra kontakt med X.

På fritidsgården fungerar det annars bra. Personalen menar att det är en god stämning med få orosmoment. Man har exempelvis 500 vänner på Facebook, föräldrar nekas tillträde till denna sida.

Mötet avslutas med en kort diskussion om anmälningar. Fältaren har konstaterat att skolan kommit med en del anmälningar på sistone. Skolans policy är att det är rektorn som skriver under anmälningen. Detta motiveras med att det kan vara fatalt för en lärares relation till eleven och dess föräldrar om läraren står för anmälan. Varken fältaren eller närpolisen är med på detta resonemang. De hävdar att genom en anmälan visar man att man bryr sig om eleven. Elev och föräldrar brukar alltid, om kanske inte just i anslutning till anmälan, förstå att man

gör detta för elevens bästa. Att göra en anmälan behöver inte äventyra relationen, den kan också fördjupa den.

Critical incidents

I Södertälje undersöks tre olika CI och intervjuade är:

- 1/ Pappa till en tonåring + fältassistent
- 2/ En tonåring + fältassistent
- 3/ En tonåring + fältassistent

Critical incident 1

I detta fall gäller det en tonåring som hamnat i "fel sällskap". Fältassistenten blir kontaktad av en förälder angående dennes tonåring, som föräldern menar har hamnat i fel sällskap. Tonåringen är ute sent på kvällarna, har under en kort period rymt från hemmet samt missköter skolan. Föräldrarna känner en stor oro och har försökt tala med ungdomen utan framgång. Problemen eskalerar och den ena föräldern tar kontakt med fältassistenten. Fältassistenten tar i sin tur kontakt med en handläggare på mottagningsgruppen som föräldern träffar. Detta resulterar i att föräldrarna börjar en gemensam utbildning, Tonårs-komet, en SoL-utredning påbörjas också.

Under denna tid träffar fältassistenten tonåringen och har även kontakt via sms och Facebook. Denna kontakt fortsätter också efter utbildningens slut. Det var en relation under en lite längre period vilket inte är ovanligt. Fältassistenten upplever att tonåringen vill ha hjälp och stöd. Enligt fältassistenten har de en öppen och förtroendefull relation. Fältassistenten beskriver det som att de kunde prata om saker som tonåringen inte ville säga till sina föräldrar. Fältassistenten gör klart för tonåringen redan från början att även om det som sägs mellan dem är i förtroende så är fältassistenten tvungen att göra en anmälan om det är nödvändigt.

En kväll träffar fältassistenten tonåringen ute på stan, de hälsar och pratar lite. Fältassistenten ställer sig lite frågande till de personer som är runt tonåringen. Lite senare på kvällen ringer tonåringen, är orolig och ledsen. Fältassistenten åker hem till tonåringen, som är upprörd. Tonåringen gör en bekännelse som handlar om droger. Fältassistenten för informationen vidare till föräldrarna samt gör en anmälan till socialtjänsten. Tonåringen börjar på Mini-Maria. Efter detta blir relationen mer ansträngd, men kontakten fortgår. Under denna period arbetar fältassistenterna med grupper i det område där tonåringen bor. Det framkommer att det är fler ungdomar som använder droger. Skolan är inblandad i arbetet.

Efter en tid normaliseras tonåringens liv, det går bättre i skolan och tonåringen har återupptagit ett tidigare fritidsintresse. Kontakten mellan tonåringen och fältassistenten upphör i princip.

Critical incident 2

Denna CI handlar om en tonåring som har problem i relationen till sina föräldrar. Den ena föräldern föreslår att tonåringen tar kontakt med fältassistenten, eftersom denne är engagerad i en fritidsverksamhet som ett annat barn i familjen deltar i. Tonåringen och fältassistenten har

kontakt under ett och ett halvt års tid per telefon, sms och Facebook. Fältassistenten deltar också i möten som familjen har med socialtjänsten. Enligt tonåringen bistår fältassistenten med råd och stöd samt ger hjälp i kontakten med föräldrarna.

Enligt fältassistenten så startar kontakten med att en av föräldrarna ringer honom när tonåringen inte kommer hem en kväll. Fältassistenten kollar med en del kompisar till tonåringen. Personen kommer slutligen hem. Föräldern, som är väldigt orolig, vill att fältassistenten ska prata med tonåringen. De träffas på ett kafé. Fältassistenten beskriver att de talade om tonåringens livssituation: hur det var hemma, vilka regler som gäller.

Efter en tid blir situationen värre. Tonåringen är ute sent och rymmer vid några tillfällen. Föräldrarna är oroliga. Då tonåringen dricker alkohol gör fältassistenten en anmälan till socialtjänsten, vilket resulterar i en utredning. Under tiden som utredningen pågår fortsätter fältassistenten träffa tonåringen. Fältassistenten deltar också under utredningssamtalen, vilket tonåringen uppskattar mycket. Enligt fältassistenten bidrar detta till att normalisera situationen och göra utredningssamtalen lugnare. Tonåringen uppfattar fältassistenten som en resurs under dessa samtal. Efter en tid normaliserades situationen för tonåringen som får en lägenhet i ett ungdomsboende.

Critical incident 3

Denna C I har sin upprinnelse i en skolsituation. Fältassistenterna besök i skolorna gör att de är kända ansikten för många elever. Fältassistenten har vid flera tillfällen träffat en av personerna i denna händelse. Vid ett tillfälle börjar fältassistenten prata med ett gäng i korridoren och försöker få dem att gå in i klassrummet. Fältassistenten erbjuder sig att gå med in och hjälpa dem med matematiken, vilket var ämnet för den aktuella lektionen. Ungdomarna accepterar detta. Utifrån denna händelse byggs en relation upp.

Denna C I, som har sin början i situationen i skolan, fortsätter med en konfliktsituation mellan två personer. Där den ena, vilken var en av de tidigare nämnda eleverna, vänder sig till fältassistenten och pratar om konflikten och dessutom om oro för en av sina kamrater, utifrån en drogproblematik. Det senare är det egentliga problemet, visar det sig. Fältassistenten vet vem kamraten är, men känner inte denne så väl. Fältassistenten tar kontakt med personen. Även om fältassistenten har en viss relation till ungdomen finns en osäkerhet kring hur ungdomen ska uppfatta och reagera på de uppgifter fältassistenten har. Utifrån denna oro hade fältassistenten med sig en kollega, som sitter utanför rummet under samtalet. Det blir ett långt samtal som utmynnar i att ungdomen blir föremål för en utredning och även i samtal med en kurator på skolan. Nu har det ordnat upp sig för ungdomen som går i skolan och fungerar väl. Ungdomen uttrycker sig väldigt uppskattande om kontakten med fältassistenten och tycker att denne hjälpt mycket: *X är liksom lugn. X är som en ungdom och förstår, fast är ändå som en vuxen. X är vuxen men förstår som en ungdom.*

Fältassistenten har nu en mer sporadisk kontakt med ungdomen.

Nacka

Verksamhetsbeskrivning

Polarna Nacka är kommunens uppsökande och förebyggande verksamhet med och för ungdomar. Centralt i verksamheten är de fem ungdomssamordnarna/arbetsledarna som ansvarar för verksamheten och arbetsleder samt rekryterar och utbildar ungdomar till att bli *Polare*. Polarna är i Nacka under helgkvällar, med den så kallade *Polarbussen*, där de rör sig ute på gator och torg där ungdomar befinner sig.

Målet är att:

- Minska alkohol- och drogmisbruk och andra riskbeteenden bland unga i Nacka.
- Öka tryggheten för barn och unga på fältet.
- Öka engagemanget för samhällsfrågor och inflytande bland unga i Nacka kommun.
- Hänvisa unga som mår dåligt till olika stödverksamheter direkt, i syfte att ge dem förutsättningar till snabbare hjälp på ett tidigare stadium och därmed minska belastningen på socialtjänsten.

Ungdomssamordnarna utbildar ungdomarna, men har givetvis också en viktig roll som snabb länk till den övriga socialtjänsten. Efter utbildningen är tanken att unga ska jobba för unga. Grundkonceptet är att polarna ska engagera sig för sin och andra ungdomars livssituation genom uppsökande och relationsskapande fältarbete, ett arbete de får arvode för. Polarna Nacka arbetar efter ett koncept som ursprungligen kommer från Värmdö.

I den uppsökande verksamheten är målgruppen unga bosatta i Nacka i åldern tolv till 24 år, men framför allt de i högstadiet. De som ingår är:

- ungdomar i riskzonen
- ungdomar generellt

Arbetet med polarverksamheten har också genererat en breddning av verksamheten i Fisksätra, Älta och Boo.

Fisksätra

Polarna Nacka har för andra året i rad drivit de s.k. Fisksätravärdarna, polarvärdar i Fisksätra centrum, initialt sju dagar, senare sex dagar i veckan under hela 2011. Detta är ett samarbete mellan Polarna Nacka (huvudman) Stena Fastigheter (finansiär) och Fisksätra Folkets hus (fysiskt nav för verksamheten). Polarvärdarna arbetade mellan klockan 14.00 – 20.00 på vardagarna och 12.00 – 18.00 under helgerna. Verksamheten har fem ordinarie värdar samt tre temporära värdar som arbetar under bl.a. lov. Några av de unga polarvärdarna har varit eller är knutna till Polarna Nacka, några till Fisksätra Folkets hus. En av de ordinarie värdarna är en äldre kvinna med stor lokal kännedom. Verksamheten är mycket uppskattad och har fortsatt även under 2012 och 2013.

Älta

Polarna Nacka har i samverkan med fastighetsbolaget Wallenstam drivit de s.k. Ältavärdarna, polarvärdar i Älta centrum, två dagar/kvällar i veckan under perioden februari – december 2012. Totalt var det fyra aktiva polarvärdar som arbetade.

Booapolarna

Booapolarna är en utbildning för ungdomar i högstadieåldern i Orminge och ett samarbetsprojekt mellan Polarna Nacka, Boo Församling och Folkets Hus i Boo som startades hösten 2011 med femton ungdomar i Orminge. Ungdomarna går en utbildning under ett års tid. Samtidigt får ungdomarna en möjlighet att arbeta med sig själva och sin egen utveckling. Booapolarna genomfördes också ett andra år och utvärderas i skrivande stund.

Samverkan och kontakt generellt

Ungdomssamordnarna har daglig kontakt, i samband med verksamhetsfrågor, med Ungdomsgruppen, Mini Maria samt med verksamhetssamordning centralt.

Regelbunden kontakt sker med:

- fritidsgårdarna i samband med ”polning”, samverkansmöten, utbildning och arrangemang.
- närpolisen, främst i samband med ”polning” men även på samverkansmöten och utbildningar.
- Nackas alla nattvandrargrupper i samband med ”polning”.
- Ett flertal av Nackas grundskolor i samband med den s. k ”Skolsatsningen” med information om Polarna och relationsbyggande aktiviteter med elever i årkurs 7.
- Polarna Värmdö främst i samband med ”polning” och utbildning.
- socialtjänstens mottagningsgrupp och ungdomsgrupp i samband med fortbildning och individärenden.
- föräldrar främst i samband med ”polning” och på föräldramöten och ÖPP.
- många av Nackas skolor i samband med nätverksmöten, ÖPP och skolmingel och olika event/arrangemang.
- politiker i samband med besök i nämnder och på BRÅ-möten.
- lokala aktörer i samband med BRÅ-möten och nätverksmöten.

Enstaka kontakt med;

- Socialjouren i samband med individärenden.
- Maria Ungdom i samband med studiebesök och ungdomsfylla.
- Övriga aktörer som t ex räddningstjänsten, familjeverksamheten, beroendecentrum, trafikvärdar, polisens volontärer, Svenska kyrkan m.fl.

Polarna ligger organisatoriskt under verksamheten för sociala stödresurser och är en av verksamheterna i Ungdomsverksamheten tillsammans med Ungdomsgruppen och Mini Maria.

Polarna Nacka från verksamhetsberättelse 2011
Olika insatser under polarpassen

	januari-april T1	maj-augusti T2	september- december T3
Hemkörning:	23	11	22
Alkohol:	8	16	19
Lugnande insats gator och torg:	10	8	6
Lugnande insats fest:	0	1	13
Lugnande insats sjöar/festplatser:	0	10	1
Insats för att hindra bråk:	3	5	1
Misshandel/ofredande	1	0	2
Råd och stöd:	2	1	9
Sjukvårdsinsats:	0	3	2
Brand:	0	0	1
Narkotika:	0	0	1
Rymningar/försvunnen person:	0	1	1
Självskadebeteende/suicid:	0	0	1
Hindrat skadegörelse:	0	0	0

Observation

En fredag med Polarna Nacka

Vi träffas i lokalerna i Sickla. Det är fyra polare: Y, K, F och C och arbetsledaren B. Kvällen inleds med en kort presentation av var och en, hur deras dag varit och hur de mår. Tre går andra året på gymnasiet och en det tredje året. Alla går en samhällsvetenskaplig variant. -B får ett telefonsamtal från L, som ikväll jobbar med Boooapolarna (BP) och vill att vi ska komma dit, de är nu i kyrkans lokaler i Orminge. Vi åker dit.

BP består av yngre tonåringar mellan tretton och sexton år. De har ett annat upplägg än de vanliga polarna. Här är det inte främst det utåtriktade arbetet som är i fokus. BP är ute på kvällstid, men åker inte buss utan vandrar runt i Orminge. Det är sammanhållningen i gruppen som är det viktiga. De flesta i BP har en ganska trasslig bakgrund, att vara med i BP kan ses som en stabiliserande faktor i deras liv, enligt arbetsledaren: *De känner att det gör någonting vettigt och just tillhörigheten till en grupp får dem att må bättre. Polarna Nacka fyller en viktig funktion som förebilder för denna yngre grupp.* En av de äldre polarna är leder denna grupp.

Nu ringer alltså L och vill att vi ska komma till Orminge eftersom en del problem har dykt upp: En pappa till en flicka i gruppen har varit där och försökt ta henne med sig därifrån. Situationen visade sig vara mycket allvarlig och resulterade i, vad jag förstår, ett tillfälligt omhändertagande. Man har nu beslutat sig för att lägga ned kvällens verksamhet. Men L tycker att

det är bra om polarna kan vara kvar en stund för att stabilisera läget och för att avsluta kvällen så ”normalt” som det bara går, det bjuds på fika och mackor. De leker en lek, där man ska säga sitt namn och därefter en frukt och ett djur som börjar på samma bokstav. Ungdomarna gillar lekar. B kör sedan hem flera av BP.

När B är tillbaka åker vi till fritidsgården i Björknäs. Polarna går runt och småpratar lite med olika grupper. Det kommer ett förslag från ungdomarna som besöker gården att det är dags att leka en lek. Denna gång är det mörkerkull. Alla polarna nappar på idén. Man börjar med att mörklägga rummet.

Därefter var tanken att åka till fritidsgården i Henriksdal, men det börjar bli ont om tid eftersom den stänger snart. Efter ett telefonsamtal visar det sig att de flesta redan gått därifrån så det beslutas att istället åka till Fisksätra. Efter Fisksätra åker vi tillbaks till Orminge. B har fått ett samtal om att det eventuellt brinner i en papperskorg i centrum. När vi kommer dit har det mycket riktigt brunnit, men brandkåren är redan där och har släckt. De har inte sett vilka som har tänt på.

Ett av ställena de alltid åker till är bussterminalen i Slussen. Det kan ibland vara olika grupper av ungdomar som bråkar, skrävlar och är på väg till olika anhalter. Det är ett bra ställe att få indikationer på var det kan bli trubbel, enligt arbetsledaren. Men även där är det lugnt. Vi bestämmer att ta ytterligare en tur till Orminge för att kolla läget.

I Orminge är det lugnt. Kvällen avslutas, när klockan närmar sig två, med en uppsummering. Polarna tycker att det varit en bra kväll även om det varit lugnt och inte hänt så mycket. De tycker att det varit bra att få vara en del på fritidsgårdarna. B kör hem polarna och släpper av mig sist. Vi pratar lite om kvällen och framför allt händelsen med BP. Även B är nöjd med kvällen trots att det inte varit så mycket action. Arbetet med BP ser han som mycket viktigt och även framgångsrikt. B släpper av mig vid Sickla och jag går genom den kalla skogen hem.

Polarna Nacka utbildningsdag jan 2013

Polarna Nacka har en utbildningshelg på Hjälmmargården under tre dagar. En observatör från FoU-Södertörn var med under lördagen. Fem handledare/arbetsledare från socialtjänsten deltog, alltså de som arbetar med polarna, samt femton polare. Två polare var hemma på grund av sjukdom. Bland polarna fanns det både de som varit polare under cirka 1,5 år, vilka man ibland benämnde som *gammelpolare* samt de som varit med i cirka ett halvt år.

En trafikolycka – en övning

När observatören anlände på lördagsmorgonen höll de på med en övning som startat under fredagen. Denna övning handlade om en simulerad trafikolycka och inbegrep alla, såväl handledare som polare. Under fredagen, precis när de anlände så hade man utfört själva övningen. Fyra personer spelade skadade, med olika grad av skada. Syftet med övningen är att träna samarbete. Hur agerar man som grupp vid en sådan här händelse? Vem gör vad? Gör man tillräckligt för att hjälpa de skadade? Handlar man tillräckligt snabbt?

I övningen fick först och främst de skadade ge sin syn på händelseförloppet och den hjälp man fick och därefter de övriga.

Även om övningen handlar om en extrem situation, som knappast kommer att inträffa och ligger utanför själva polaruppdraget, så finns det vissa lärdomar att dra. Det som fungerade bra i gruppen, enligt observatörens bedömning, var att man delade upp sig så att alla skadade fick adekvat uppmärksamhet. Det tog dock lite lång tid innan man nådde fram till alla. Några av polarna förstod inledningsvis inte heller att det var en övning, man trodde att det var en verklig händelse.

En viktig lärdom att dra är att det inte var någon som larmade 112. Det blev antagligen någon form av missförstånd. En person sägs ha ropat att: 112 är ringt! Varför ingen annan gjorde det. Denna person hade ropat detta för att den trodde sig ha hört att någon annan redan ringt. I övrigt så utförde polarna räddningsarbetet enligt de instruktioner man tidigare fått utbildning i (hjärt- och lungräddning etc).

Övningen visade att man agerade och fungerade i grupp, delade upp ansvaret mellan sig. Detta var trots allt syftet med övningen, att klara av att arbeta i grupp, som får betraktas som lyckad i detta avseende.

Lekar

Varje övning föregicks oftast av en lek av något slag. Ungdomar visar sig vara väldigt förtjusta i att leka.

Identifiera polaruppdraget

Nästa övning koncentrerade sig kring hur man som polare upplever själva uppdraget man har. Frågeställningarna man utgick ifrån var följande:

- Hur uppfattar ni ert uppdrag som polare?
- Vad gör ni ute?
- Hur uppfattar ungdomarna och andra oss när vi är ute?

Dessa frågeställningar diskuterades i mindre grupper som sedan redovisades i storgrupp. Vad som kom fram under dessa övningar var bland annat följande:

- En polare ska vara en förebild.
- En polare ska stå för utveckling.
- En polare ska vara en realistisk förebild men inte ett helgon.
- Respekten som växer inifrån ska spridas utåt.
- En polare ska vara en "trusted person".
- En polare ska vara positiv.
- En polare ska synas utåt och vara tillgänglig.
- Vi ska vara en trygghet – man ska kunna ringa till oss.
- Vi ska arbeta förebyggande mot ungdomskriminalitet.

- Vi är en snäll version av polisen, kriminella ungdomar pratar hellre med oss än med polisen.
- En polare ska förmedla personlighet och energi.
- Bra att vi inte är perfekta men vi duger.
- En polare ska sprida goda budskap.
- En polare ska ha kul, i alla fall le när vi kommer ur bussen.
- Utvecklas, man förbättrar sina sociala egenskaper.
- En polare ska ha engagemang, visa att man bryr sig.

Efter denna övning tar man upp de mål som verksamheten har och som är definierade av socialtjänsten. Polarna får först ge sitt svar och sedan visas ”det rätta svaret” på bildskärm. De visar på en nästan total överensstämmelse. Målen är:

- Vara en god förebild.
- Skapa lugn och trygghet.
- Identifiera barn och unga i riskzonen.
- Knyta kontakter, inbjuda till samtal.

Observatören samtalar med en av ledarna angående polaruppdraget. Ledaren menar att de hela tiden måste poängtera för ungdomarna polarnas uppdrag och menar att de kan vara väldigt ivriga på att agera själva. Tänk till exempel på övningen med trafikolyckan då alla var så upptagna med själva händelsen att ingen kom ihåg att ringa 112. Ledaren menar att de kan handla på ett likartat sätt när de till exempel möter berusade ungdomar.

De ska, poängterar ledaren, alltid när det är behov eller tveksamheter, i första hand höra av sig till samarbetspartners (sjukvård, polis, föräldrar) innan de agerar gentemot en berusad. De vill ofta göra för mycket själva. De vill agera, men det är inte deras primära uppgift.

Eftermiddagen inleds med en övning i konflikthantering. En arbetsledare skriver ordet *konflikt* på tavlan. Sedan får varje person associera ett ord till detta. Ord som kommer upp är: bråk, jobbigt, krig, jag, problem och adrenalin.

Nästa övning handlar om var olika känslor sitter på den mänskliga kroppen. Ungdomarna delas in i grupper och får varsin uppritad människokropp där de ska placera ut var de tror att olika känslor sitter, ex ilska, glädje. Det visar sig att man placerar flera på samma ställe, till exempel ilska och kärlek.

Dessa båda övningar leder till att man fokuserar på den typ av känslor som man som polare måste kunna hantera när man möter ungdomar. Ledaren beskriver att man utifrån en känsla kan handla som om det var en annan. Som ett exempel säger hon att när man är ledsen kan man ofta agera argt. Man vill inte vara ledsen och agerar därför på ett annat sätt. Rädsla kan ofta ge reaktionen ilska.

I polararbetet kommer ni att råka ut för situationer då ni blir provocerade, säger ledaren. Hur ska ni agera då? Om man är arg och visar ilska så signalerar man att man inte böjer sig, men

samtidigt är det en styrka att inte agera eller strida när man blir provocerad. Syftet med dessa övningar är, som jag tolkar det, att sätta ord på och bli medveten om de känslor och reaktioner man kan stöta på när man är ute och polar.

Efter denna övning är det dags för en lek igen. Det blir en variant av blindbock där alla håller för ögonen. Sedan gäller det för en person att härma ett djur. Övriga ska gissa vilket djur det är samt vem det är som härmar djuret. Ungdomarna är synnerligen förtjusta i lekar. Man kastar sig in i dem med iver och entusiasm.

Nästa övning är betitlad: *Ge en ros*. En grupp sätter sig i mitten och övriga i en stor ring runt om, med huvudena bortvända. Personerna i gruppen skall ge varandra en ros. Med detta menas en positiv feedback där man ger positiva kommentarer kring vad de är och vilka egenskaper de har. Det kan låta så här: *Du får en ros för att du är klok, för att du är lugn*. Det förekommer också mer fantasifulla omdömen likt: *du är som en dansande regnbåge* och *du är som en mjuk rockstjärna*.

Alla ger varandra väldigt mycket positiv feedback. Det känns inte som tomma ord utan alla tänker efter och de kommentarer man ger känns ärliga. Alla är inte lika fantasifulla som dansande regnbågar, men inte desto mindre positiva. Man uttrycker ofta egenskaper som *rolig*, *eftertänksam*, *cool* och *mystisk*. Gruppledarna är också med i denna övning och delar ut och får rosor. Flera av gruppledarna får epitet som att *man känner sig trygg i deras närvaro* eller att *de kan skämta men också vara bestämda när så situationen kräver*. Alla, undantagslöst, känns ärliga och uppriktiga i sina omdömen. Jag får intrycket att det är en öppen och förtroendefull relation mellan polarna och deras arbetsledare.

Så här långt har dagen dominerats av ett gott och tämligen konfliktfritt samarbete och en frånvaro av tvistemål. Att allt dock inte är rosenrött visar sig efter nästa övning där ledarna beskriver de regler som gäller för att man ska få vara polare. Förutom de tidigare nämnda (att vara en förebild, agera respektfullt etc.) tas de regler som gäller kring alkohol, droger och rökning upp. Och det är när det gäller rökning som en konflikt blossar upp. En polare har tidigare, och fortfarande, fått röka och snusa. Långt ifrån alla nyttjar tobak, vad jag förstår rör det sig om ett fåtal. Nu vill man inte längre tillåta detta. Man har därför infört en ny regel som ska börja gälla från hösten 2013: - Ska man vara polare då så får man inte röka!

Nu kommer en hel del protester, även från de som inte röker. Det är en känslig fråga. Min tolkning är att polarna inte tycker om att detta bestämts över deras huvuden. En av polarna, en flicka, börjar gråta. Hon menar att det finns mer djuplodande skäl till att hon röker. Hon vill definitivt inte sluta som polare.

En annan flicka undrar: - Kan man inte vara en god förebild om man röker? Hon menar att denna regel skulle förstöra mycket av det goda samspel och det goda förhållande som byggts upp mellan polarna och arbetsledarna. Hon tycker att det goda undermineras av denna regel, som inte beslutats om i samförstånd, utan är något som arbetsledarna bestämt. Flera av polarna hakar på och menar att ledarna förstör för ungdomarna. En av ungdomarna frågar vem av arbetsledarna som kommit med förslaget, men arbetsledarna står eniga.

En fråga som kommer till mig efter denna händelse är om det var rökningen i sig som var problemet eller det faktum att arbetsledarna över huvudet på polarna beslutat om denna nya regel.

Diskussionen avslutas trots att stämningen nu inte är på topp och det är dags för middag. Några av arbetsledarna talar enskilt med den som frågade vem av arbetsledarna som kommit med förslaget om rökförbud.

Efter middagen är det ånyo två lekar. Därefter fria aktiviteter med bastu för de som vill.

Critical Incidents

C I 1 Långvarig kontakt med en ungdom

Intervjuade: 1 ungdom, 1 arbetsledare, 1 förälder

Arbetsledaren har mycket att berätta om X och uttrycker det som: *hela X var en händelse*.

Han berättar att Polarna råkat på X under flera års tid och i olika sammanhang. Ungdomen var ofta berusad och relativt stökig och stöddig. Samtidigt menar arbetsledaren att ungdomen ofta var fyndig och spirituell. Det var ofta roligt att prata med ungdomen.

Arbetsledaren menar att det var en särskild händelse som gjorde att de kom att fokusera på X. X var något av en ledare för en grupp av ungdomar. Denna grupp, kom av skäl som inte tas upp här, i konflikt med en annan ungdom. Arbetsledaren beskriver att gruppen varit lite av en mobb. Man har trakasserat ungdomen, uppträtt hotfullt mot denna både verbalt och på nätet. Vid ett tillfälle ingrep ungdomens förälder, vilket ledde till en polisanmälan. Men föräldern blev senare friad från anklagelserna.

Under denna tid var X aktiv i Boooapolarna, vilket han menar var bra för X som en stabiliserande faktor (en verksamhet som beskrivs i en senare C I).

Arbetsledaren berättar också att X verkligen var intresserad att längre fram bli Polare. Han menar man kunde använda detta intresse som en motiverande faktor även för engagemanget i Boooapolarna. Han menar att detta var faktorer som bidrog till att X kunde vända sin negativa utveckling.

Arbetsledaren berättar att X så småningom ansökte till Polarna, när åldern var inne och man beslutade sig för att ta med henne. Allt gick enligt planerna fram till den inledande utbildningshelgen då X hoppade av. Arbetsledaren uppger att det kändes som en besvikelse men samtidigt så var X beslut ett resultat av ett moget övervägande, vilket mildrade arbetsledarens besvikelse. X hade kommit in på en gymnasieutbildning som tog mycket tid i anspråk och X menade, vilket också uttrycktes i den intervju som gjordes med X, att tiden inte räckte till. X menade att skolan tog så pass mycket tid att fritiden enbart räckte till för att träffa kamrater. Det blev helt enkelt för mycket att vara Polare också.

När jag frågar om hon kan beskriva vad som är bra med Polarna så säger hon att: *Polarna har varit till hjälp. Om man träffar Polarna när man är på dåligt humör så blir man glad. Så Polarna är till hjälp. De lugnar ner en*. Samtidigt är hon lite besviken över att inte ha möjlighet att själv bli Polare.

En intervju har också gjorts med en av X föräldrar. Föräldern har själv inte haft så mycket kontakt med Polarna. Föräldern tar heller inte upp mycket kring den problematik kring X,

vilket arbetsledaren har berättat om. Föräldern tar upp Boöopolarna som ett bra initiativ i lokalområdet. Föräldern menar att X var väldigt engagerad i detta arbete och försökte även få med sig ett yngre syskon i detta arbete. Föräldern menar dock att inte var rätt grej för X syskon. På det hela taget uttrycker föräldern att X deltagande i BP varit bra, som en stabiliserande faktor i X liv.

C I 2 Festande ungdomar

Intervjuade: 1 Polare, 1 arbetsledare, 1 polis

Arbetsledaren menar att detta var en för Polarna klockren händelse. Det var en privatperson, en förälder som ringde Polarna. Föräldern var orolig över ett stort antal ungdomar som kom med kassar med alkohol. Föräldern hade hört av sin son att det skulle bli en stor fest utomhus vid en sjö. Polarna beslutar sig för att åka dit. När de kommer till platsen visar det sig att det är full fest och en 60-70 ungdomar är där. Det är allmänt stökigt och mycket alkohol. Polarna ringer till polisen, som anländer med en patrull. Efter ett tag kallar polisen på förstärkning och till slut är man totalt tre polispatruller på plats.

Polisen beslagtar stora mängder alkohol. Polarna utför enligt arbetsledarna ett lugnande och stabiliserande arbete i ungdomsgruppen. De går runt och pratar med olika grupper av ungdomar och arbetsledaren menar att trots att det är en "het" stämning så blir det aldrig våldsamt. Arbetsledaren menar att Polarna har en form av mandat hos ungdomarna. Ungdomarna vet vilka Polarna är och vilken uppgift de har. Det är en sansad och lugn samtalston, det blir aldrig hätskt. Polarna fungerar bra i denna situation, enligt arbetsledaren, trots att det var så många ungdomar på platsen så lyckade man hantera situationen bra. Arbetsledaren berättar också att man skjutsade hem en del ungdomar. Så småningom ebbade festen ut.

Den intervjuade Polaren beskriver situationen på ett liknande sätt, kanske i lite mindre dramatiska ordalag. Polaren beskriver läget som ganska lugnt, även om det var mycket ungdomar, de gick runt bland ungdomarna och delade ut sina visitkort och pratade med dem. Polaren beskriver precis som arbetsledaren att polisen beslagtogs väldigt mycket alkohol och att ungdomarna. Polaren kommer särskilt ihåg en ungdom som var mycket berusad men en storebror kom och hämtade honom. Polaren kommer också ihåg ett efterspel vid Nacka Forum då de körde in en berusad flicka, efter att ha kontaktat föräldrarna, till Maria-mottagningen. På frågan om hur Polaren tror att ungdomarna upplever deras närvaro så svarar han: *Jag kan tänka mig att de känner sig säkrare, att vi ändå finns tillgängliga.* Han menar, på samma sätt som arbetsledaren, att det är en poäng i att de också är unga och kan tala med ungdomarna på ett annat sätt än vuxna.

På ett liknande sätt uttrycker sig den intervjuade polisen. Han menar att både representanter från polisen och Polarna självklart har olika roller men något gemensamt är ändå att de är representanter för vuxenvärlden. Just i detta arbete anser han att de kompletterar varandra på ett bra sätt. Kanske särskilt vid situationer som denna. Han menar att Polarna har en lugnande och stabiliserande inverkan då det för många ungdomar är lättare att prata med en ungdom än en myndighetsperson. Samtidigt är också Polarna en hjälp då de kan köra hem berusade ungdomar. Detta sparar både polisens resurser samtidigt som det kan vara mindre avskräckande både för ungdomarna och för föräldrarna att det är Polarna och inte polisen som kommer hem med ungdomen. Så just vid händelser som denna så menar polisen att de har god hjälp av Polarna.

Inför helger där det förekommer mycket festande försöker man alltid ha en gemensam träff om hur kvällen ska läggas upp och utbyta information kring olika rykten man kan ha snappat upp.

Under mer vanliga helger så är kontakten inte så intensiv. Man kan meddela sig via telefon men polisen menar att man inte samarbetar så mycket. Han uppskattar dock ledningen för Polarna lägger sig vinn om att informera polisen om det aktuella ungdomsläget både utifrån aktuella aktiviteter och satsningar inom olika områden. Har det hänt något som kan påverka situationen för ungdomar sprider arbetsledningen alltid denna information till polisen. Han menar att de är bra på att sprida information och samverka.

C I 3 Boooapolarna

Intervjuade: 1 Polare, 1 Boooapolare, 1 arbetsledare

Boooapolarna (BP) är en grupp för lite yngre ungdomar, som inte nått den ålder då man kan bli Polare. Verksamheten finns i Orminge och håller till i kyrkans lokaler. Man träffas oftast 1 gång i veckan. Utöver denna träff är man också ute och vandrar i Orminge någon gång per månad. BP är inte avlönade, som Polarna, men har en form av poängsystem. Ju mer aktiv man är desto fler poäng får man. För de insamlade poängen kan BP följa med på en resa i början av sommaren. Förra året gick den till Grekland. Ungdomen i C I 1/ var engagerad i BP. Anledningen till att man från Nacka valde ut BP som en C I, föreställer vi oss, är att BP är en form av verksamhetsutveckling. Man har uppmärksammat ett behov från en yngre grupp ungdomar, vilka är för unga för att ingå i polarverksamheten, och funnit en plats och ett sammanhang för dessa. I Värmdö har man mini-Polarna vilket är en liknande verksamhet.

Ett annat skäl är att man också låtit en Polare bli arbetsledare för BP, tillsammans med en ordinarie arbetsledare. Det är den Polare som blivit intervjuad. Polarna beskriver sin roll så här: *Jag är arbetsledare och förebild. Jag är med på aktiviteterna, ibland får jag leda gruppen. Annars känner jag att jag är en förebild för grabbarna och tjejerna.*

Denna polare har alltså ett visst ansvar i kontakten med de yngre BP. Som han själv säger ska han vara en förebild men samtidigt också vara uppmärksam på gruppen BP. Eller som Polaren själv uttrycker det: *Jag håller koll på hur alla mår, kollar läget och är schysst mot dem. Jag kollar hur dem är, och förmedlar det till ledarna. Jag är lite spion.*

Det som är centralt i arbetet med BP är själva gruppen i sig, mer än det arbete som de ska utföra. Det är viktigt i sig att gruppen aktiverar sig. Den intervjuade Polaren menar målet med BP är att *de utvecklas med sig själv*. Polaren menar att de är en ganska heterogen grupp där en del är stökiga medan andra är mer introverta.

Polaren menar att den roll han har som förebild blir kanske ännu starkare och viktigare i arbetet med BP än med Polarna.

Polaren menar att: *vissa utvecklas väldigt mycket på det här. Jag önskar själv att jag haft något sådant när jag var i den åldern.*

Den tidigare intervjuade X (C I 1) berättar om grundandet av BP. De var några stycken som blivit imponerade av polarna. X berättar att det verkade spännande att vara Polare och X fick flera gånger åka med i bussen. Det var några andra som också blivit imponerade av Polarna men de var alla för unga för att ansöka. Men de ville ändå komma med i någon verksamhet. Man talade med personal på fritidsgården (Folkets hus) och en arbetsledare på Polarna. Efter ett tag hade man bildat BP. Berättar att man träffades 1 gång i veckan i Orminge Centrum och man satt och fikade och pratade. Någon gång i månaden var man även ute och gick runt i Or-

minge en helgkväll, ungefär som Polarna. Hon berättar också att man fick pengar av kommunen efter att man också hållit på med en del trädgårdsskötsel. I lön fick man en resa till Grekland.

Arbetsledaren berättar om X engagemang i BP. Han menar att det ofta var svårt att hantera X:s beteende samtidigt som X kunde vara väldigt omhändertagande och fungera bra i gruppen. Arbetsledaren berättar att det hela tiden var mycket runt X. BP blev en stabiliserande faktor för X. Samtidigt hade gruppen nytta av X, säger arbetsledaren: *X var bra på att ta sig an andra ungdomar som behövde hjälp och var därför en tillgång för gruppen*. Arbetsledaren säger också att X engagerade sig mycket i arbetet för att stötta en bekant, en kompis till X, som råkat ut för en del problem.

Föräldern har varit med på några möten med BP då det varit information för föräldrar om bland annat droger och hur man som förälder kan förebygga detta. Denne menar att X engagemang i BP varit mycket bra. Föräldern tycker att det är bra att ungdomar engagerar sig och att det betytt mycket både för X men även för X kamrater. Genom att vara med i BP så får ungdomarna dels någonting att göra och detta har lett till mindre stök i området, menar föräldern. Föräldern menar att genom BP så dricker ungdomarna mindre och genom att X, enligt föräldern kunde vara ganska dominant och drivande bland sina kamrater, så ledde det till att flera av kamraterna också höll sig ifrån drickandet. I och med att BP hade resan som en morot och att man genomförde en del arbeten åt kommunen i närområdet så menar föräldern att detta också ökade ungdomarnas engagemang för området. Man vill inte gärna förstöra något som man varit med om att bygga upp.

Sammantaget är BP ett exempel på hur man lyckats få med de lite yngre och där man samtidigt utnyttjar den kompetens och erfarenhet som finns hos Polarna.

Värmdö

Verksamhetsbeskrivning

Värmdö arbetar utifrån något som de kallar *Värmdömodellen*. Det är en samverkansmodell som består av utredningscentrum för unga lagöverträdare, stödcentrum för unga brottsoffer och polarna. Man har eftersträvat att samla insatserna runt det brottsförebyggande arbetet med en sammanhållen organisation. På utredningscentrum arbetar två poliser och två socialarbetare samt en särskilt utsedd åklagare. Den bärande tanken med detta är att snabbt, inom 48 timmar, tar polisen kontakt med misstänkt lagöverträdare samt eventuella vittnen. Samtidigt kontaktar socialtjänsten föräldrarna och förbereder dem på att socialtjänsten kommer medverka på förhöret och att en förhandsbedömning sker direkt i anslutning till förhöret. Man har försökt göra en organisation som snabbt kan agera på brottslighet.

Kärnpunkten i Värmdös förebyggande arbete är *Polarna Värmdö*, en verksamhet som funnits sedan 1999 och står som modell för Nackas polarverksamhet. Polarna är en mobil grupp som består av ungdomar i åldern sjutton till tjugo år (fjorton stycken) vilka tillsammans med minst en arbetsledare arbetar drog- och brottsförebyggande. De åker runt med en minibuss i miljöer som ungdomar rör sig i under fredags- och lördagsnätter. Deras uppgift är att genom dialog avstyra bråk, skapa lugn och trygghet. Arbetsledarna är anställda av socialtjänsten (IFO). Hälften av ungdomarna har själva sökt till polarna och hälften kommer efter rekommendation från socialkontorets ungdomsgrupp. Verksamheten bedrivs tio månader om året, ingen verksamhet under juli, halva december och januari.

Ungdomarna får en fyradagars grundutbildning som består av första hjälpen, hjärt- och lungräddning, brandskydd, envars rätt, konflikthantering samt kunskap om hur socialförvaltningen fungerar. Det sker även en viss vidareutbildning. Utbildningen sker i samarbete med Närpolisen, Räddningstjänsten och Socialkontoret.

Polarnas viktigaste arbete är att vara bland ungdomarna på deras arenor, träffa dem och bygga nätverk. Det är i ungdomsnätverket som kontakter knyts och man kan bjuda in till samtal och inleda diskussioner. Det handlar om att vara en god förebild, att skapa lugn och trygghet, avstyra bråk eller ta hand om berusade ungdomar som behöver hjälp.

Vid behov kontaktar Polarna föräldrar, larmar polisen eller socialtjänstens ungdomsgrupp. Arbetsledarna är erfarna socialarbetare som arbetar i nära samverkan med socialtjänstens myndighetsdel.

Polarna har även nära kontakter och samarbetar med andra aktörer som polis, nattvandrande föräldrar, fritidsgårdar, Maria ungdomsenhet och andra delar av den kommunala verksamheten som har kontakt med ungdomar. Just detta nätverk beskriver man som en viktig framgångsfaktor i Polarnas arbete. Man har även en fritidsverksamhet i Gustavsbergs centrum, Ungkulturhuset Gurraberg, där många som tidigare varit med i Polarna Värmdö numera arbetar.

Observation

En kväll med Polarna Värmdö

Det är lördagskväll, en dag i början på november. Vi står och småpratar under några minuter medan vi väntar på att X ska dyka upp. Snart dyker X upp med polarbussen, en minibuss med åtta sittplatser, som är basen för polarnas arbete. Värmdö är till ytan en väldigt stor kommun som bland annat består av öar dit polarna inte åker. Värmdös fastland är också stort och att ha ett fordon för att snabbt kunna förflytta sig är nödvändigt. Det kommer att visa sig att polarna under kvällen även kommer att utnyttja kommunala färdmedel. Några av polarna sitter redan med X i bussen. Ytterligare några kommer gående till fots.

Vi går in i Gurraberg och samlas i en ring i ett av rummen. Sammanlagt är vi nu fem polarungdomar, en praktikant från socialhögskolan, X och jag, vilket är fler än normalt. En vanlig helg brukar det vara X, eller en annan arbetsledare, och fyra polarungdomar.

X tar till orda och inleder med att säga att varje kväll brukar börja med ett uppstartsmöte, en liten runda där varje ungdom, och han själv, beskriver sin dag och hur man mår rent allmänt. Jag uppfattar det som ett sätt att pejla av stämningsläget och ett tillfälle för alla närvarande att berätta om man av någon anledning är på dåligt humör eller om det hänt något speciellt som det kan vara värdefullt för övriga att veta om.

Ungdomarna är lite avvaktande och ingen yppar något speciellt. Jag får intrycket att de är trötta, att de jobbat tidigare under dagen. Jag vet inte om man pratar mer ingående ned varandra i vanliga fall, när inte jag är där.

X talar om hur kvällen ska läggas upp. Han berättar att ibland är närpolisen med vid dessa träffar, men inte idag. X försöker få tag närpolisen för att stämma av läget, men ingen svarar. Det är inte alltid närpolisen är i tjänst på helger. X berättar att de brukar ha en regelbunden kommunikation och han trodde att de skulle arbeta ikväll. X försöker ringa till dem ytterligare några gånger under kvällen, men får inte något svar.

Därefter diskuteras dokumentation och kommunikation under kvällen. Varje kväll är en polare ansvarig för den bärbara datorn och en för mobiltelefonen. Datorn är till för att dokumentera kvällen. En person är ansvarig för datorn men alla delar gemensamt på att dokumentera kvällens händelser. Det rör sig om enkel statistik som hur många ungdomar man träffat, vilka händelser som föranlett detta etc. X kompletterar dokumentationen, om det är aktuellt med vidare insatser från socialtjänstens sida. Anmälningar eller kontakter med ungdomars vårdnadshavare. Han meddelar även chefer i mail om helgens polaraktiviteter.

Mobilen är till för att kunna hålla kontakt när gruppen delas upp och att ta emot samtal från andra. Numret är spritt bland såväl ungdomar i kommunen som polis och fritidsgårdar och bland organisationer som nattvandrare. Det är mest fritidsgårdar som hör av sig denna kväll. Kvällens första samtal kommer från fritidsgården nere i centrum.

Centrum

Utanför fritidsgården finns ett trettiotal ungdomar. Anledningen till samtalet är att det verkar som ett bråk är på gång. Enligt föreståndaren är ett stort antal ungdomar, kanske tjugo, på jakt

efter en kille som tidigare förolämpat en i detta gäng. Anledningen nämns inte här. Föreståndaren vill att polarna ska komma för att försöka stabilisera läget. Uppstartsmötet är i stort sett klart så vi beger oss alla mot centrum. Väl där känns stämningen lite rörig bland alla ungdomar som står i olika grupperingar, men det känns inte hotfullt. Polarna är bekanta med olika delar av fraktionerna och sprider ut sig medan X och jag står vid sidan och övervakar situationen. Man märker snart att situationen inte är så allvarlig. Polarna går runt bland ungdomarna, ibland försvinner några runt hörnet bakom centrumbyggnaden och kommer tillbaka. Personen som de andra är sura på, verkar ta det lugnt och pratar med en av polarna. Efter ett tag verkar det hela vara avstyrt. Det har också samlats andra runt omkring, mestadels yngre, tolv- och trettonåringar, vilka polarna också snackar med när det akuta konflikthotet är undanröjt.

Nästa programpunkt är mat. Det visar sig att en av polarnas sponsorer är en restaurang som bjuder polarna på mat de kvällar de är ute. En av ungdomarna tar upp beställning från oss andra, ringer till restaurangen och därefter beger vi oss dit. Medan alla äter går vi igenom hur vi ska fortsätta kvällen. I samråd beslutas att gruppen ska delas i två. En grupp går tillbaka till centrum medan X tar en grupp till en fritidsgård en bit ut från centrum av kommunen, i vilken jag följer med. Vi lämnar de övriga polarna i centrum. När vi hunnit några hundra meter ser vi en kille, obestämbar ålder, som uppenbart berusad vinglar längs en gångväg. X ringer polarna i centrum som ska kontrollera hans tillstånd. Det visar sig senare att han är runt 25 år och är kapabel att ta sig hem för egen maskin.

Fritidsgården

Vi kommer till fritidsgården. Det är en form av standardbesök, ett ställe polarna brukar besöka under sina kvällar. Men nu visar det sig att ett mindre antal ungdomar sitter utanför, några får inte komma in eftersom föreståndaren misstänker att de är påverkade av alkohol. De hävdar att fyra yngre ungdomar, som nu är inne på gården, kastat en glasflaska efter dem, som krossats mot asfalten strax bakom dem. De tror i alla fall att de skyldiga är inne på gården även om de inte är helt säkra. En av personerna, menar de, hade en rutig skjorta på sig. Vi pratar en stund med dem och går sen in på gården och träffar föreståndaren. Föreståndaren för fritidsgården tar oss avsides för att diskutera en annan, ganska allvarlig händelse. Vid två tillfällen har en äldre flicka kommit till fritidsgården. Hon är alltså för gammal för att bli insläppt. Hon har kommit tillsammans med killar i femtonårsåldern. *Ett hov*, som föreståndaren uttrycker det. Enligt X så har socialtjänsten kännedom om flickan utifrån ett missbruksperspektiv. X lovar att vidarebefordra uppgifterna till berörda inom socialtjänsten.

Därefter talar vi om konflikten som skaran av ungdomar utanför pratade om. Föreståndaren kallar de yngre för *duracellkaniner*, hon kan tänka sig att de har kastat flaskor, de är ständigt igång med saker. Vi pratar med de yngre, inne på gården, för att höra deras version av den påstådda händelsen. De sitter uppkurpa i en soffa och förnekar alla anklagelser. Föreståndaren leder diskussionen och undrar om vi ska bjuda in ungdomarna utanför, trots misstankarna om alkohol, för att reda ut situationen. De yngre tycker att det är en bra idé.

För att få en lösning på situationen bjuds dessa in på gården och konfronteras med de yngre, troliga förövarna. X fungerar som någon form av medlare. Ungdomarna berättar hur de gått längs en väg bredvid skolan och plötsligt hört en krasch bakom sig och ser att det är en glas-

flaska som splittrats. Därefter ser de att fyra ungdomar, varav en med en rutig skjorta, springer iväg i riktning mot fritidsgården. De är övertygade om att det är dessa ungdomar som nu sitter i soffan som kastat flaskan. De yngre blånekar.

Diskussionen löper fram och tillbaka, ungdomarna tycker att de yngre ska erkänna. De argumenterar på följande sätt:

-Om det var ni så är det rakryggat att erkänna! -Inget kommer att hända om ni erkänner nu, men om vi får reda på att det var ni senare, då...!

De yngre nekar till allt. Ord står mot ord och diskussionen kommer inte längre. X inser dock att det finns ett allvar i situationen. Vad kommer att hända med de yngre när fritidsgården snart stänger? Kommer de äldre att i alla fall, trots sina försäkranden, ge sig på dem när de kommer ut från tryggheten inne på gården? X ställer istället ett antal hypotetiska frågor till de äldre ungdomarna:

-Kan ni garantera att inget kommer hända dem när de snart ska gå till bussen? Eller när ni kommer till skolan på måndag?

De försäkrar alla att: Vi kommer i alla fall inte att göra någonting!

De kan inte försäkra att *någon annan* inte kommer att göra något med dem. Man kan tolka det som att ett visst hot föreligger. X frågar sedan, när de äldre gått, de yngre om de vill att vi ska gå med dem till busshållplatsen. Det vill de. Vi följer dem till bussen och tre, som ska åt samma håll, hoppar på. Den fjärde skjutsar vi hem i polarbussen, efter att hon ringt sina föräldrar om att hon får skjuts hem. X följer med henne in, träffar föräldrarna och berättar kort varför vi skjutsat hem henne.

Stranden

X telefon ringer. Det är de andra polarna som ringer från en busshållplats. De har just lämnat fritidsgården efter att den stängt och fått nys om en eventuell fest i en annan del av Gustavsberg och sätter sig på bussen dit. Väl på bussen träffar de några bekanta vilka hört talas om att det är ett gäng berusade ungdomar som festar vid en badplats och är nu på väg dit. X säger att vi är på väg, men först ta en runda i ett bostadsområde som är känt för en del stök. Kvällen är kall och regnig och vi ser inget misstänkt i området. Vi beger oss snabbt mot badplatsen. Detta blir kvällens mest dramatiska episod. Ett tjugotal ungdomar i tretton till femton-årsåldern är i olika grad berusade. De är utspridda längs stranden och vid ett antal intilliggande byggnader. Vinboxar, kall blåst och gråtande trettonåringar. Polarna har delat upp sig för att få överblick och samtalar med olika grupper av tonåringar. Två av polarna tar särskilt hand om en flicka som är kraftigt berusad. De frågar, pratar, tröstar och hämtar vatten åt henne. X går dit och ringer därefter Mariamottagningen. Det är aktuellt att köra in henne dit. Därefter ringer X till vårdnadshavarna. Pappan har en bit att åka så X bestämmer att vi kör flickan och att pappan möter upp inne på Mariamottagningen. Vi riggar bussen med diverse filter för att skydda klädseln. Polarna sätter på sig handskar och tar fram spypåsar. Vi åker iväg.

Resten av polare är kvar. Gruppen av ungdomar börjar upplösas. Ytterligare en flicka är påtagligt berusad, men X har gjort bedömningen att hon inte behöver åka in till Mariamottagningen. Istället blir det det polare som får lotsa henne hem. X har försökt få tag på hennes föräldrar men lyckas inte. Det visar sig att sex, sju av ungdomarna, flickan inkluderad, har

bestämt att de ska sova över hos en av ungdomarna i gruppen. X får tag på den mamman och polarna lotsar gruppen dit. När de kommer fram tar mamman ta över ansvaret för den berusade flickan.

I bussen på väg mot Mariamottagningen. Polarna pratar hela tiden med flickan, som mest är orolig för att hon ska få utgångsförbud igen. Hon kräks en gång på vägen in. Väl framme kommer personalen och stödjer flickan in på mottagningen. X följer med in, träffar flickans pappa och pratar med honom. Efter en stund kommer han ut och vi åker tillbaka till Gustavsberg. Det är nu rätt sent, vi kommer fram till Gurraberg vid två-snåret, där de övriga polarna står och väntar.

Avslutning på kvällen

Återsamling och en summering av kvällen. Vad har vi gjort bra och vad kunde gjorts bättre? En tycker att han kunde agerat mer självständigt med den berusade flickan och själv ringt istället för att först kontakta X. Han menar att han varit polare så länge så att han kan ta sådant beslut själv. X menar att det är polaren säkert kapabel till, men att det är X ansvar att ta sådana beslut, han är arbetsledare. Polaren gjorde helt rätt i att kontakta X. En av polarna tycker att grupperna blev ojämnt könsuppdelade när de körde in flickan till Mariamottagningen. I den grupp som han var i, som lotsade hem en flicka, fanns inga polartjejer. X instämmer, det var en brist och att man hade kunnat göra annorlunda.

Trötta lommar vi hemåt.

Critical incidents

C I 1 Långvarig kontakt med två ungdomar

Intervjuade: 2 ungdomar, 2 föräldrar, 1 Polare, 1 arbetsledare, Polarna

Under flera veckor träffade Polarna, när de var ute under helgnätter, återkommande två ungdomar som man uppfattade att det fanns en riskbild kring. Arbetsledaren berättade att dessa två ungdomar ingick i en större grupp på cirka tio ungdomar som Polarna träffade upprepade gånger under en period av flera månader. Vid ett tillfälle "låste" arbetsledaren in åtta av dessa ungdomar i polarbussen och tog deras telefonnummer och ringde hemmen varefter alla kördes hem. Enligt arbetsledaren var dessa två ungdomar något av ledarna i gruppen. Kontakten med de två intensifierades under en kväll och natt. Polarna fick telefonsamtal från de två ungdomarnas föräldrar om att de hade rymt hemifrån. Under kvällen och natten lyckades Polarna söka rätt på dessa och få hem dem till den enes hem. Det var efter denna händelse som ett socialt arbete med dem tog form.

Den Polare som intervjuades berättade att, i och med att man träffade dessa ungdomar vid så pass många tillfällen hade en relation med dem börjat byggas upp. Polaren menar att ungdomarna i och med denna återkommande kontakt börjat få förtroende för Polarna. Polaren berättar att de i gruppen samlade ihop sina iakttagelser kring de två ungdomarna och pratade med sin arbetsledare. Då beslutade man att två av Polarna skulle träffa de två ungdomarna på dagtid, för att diskutera runt detta. Det är, enligt den intervjuade Polaren, inte ett helt vanligt scenario att Polarna träffar ungdomar på detta vis. Men i och med att Polarna fått en bra kontakt tyckte både Polarna och arbetsledaren att det var en bra lösning. Den intervjuade Polaren ut-

trycker: *Eftersom vi också är unga kan det vara lättare för ungdomar att prata med oss än med vuxna. Vi kan förstå dem på ett annat sätt.* Mycket uppdagades under detta möte. Den intervjuade Polaren säger så här: *Vi fick bekräftat att allt inte stod rätt till.* Det var information som Polarna förde vidare till sin arbetsledare, vilket ungdomarna var införstådda med.

Arbetsledare gjorde utifrån denna en orosanmälan till socialtjänsten. Denna ledde till att ungdomarna fick kontakt med Mini-Maria för stödsamtal och regelbundna kontroller av förekomst av alkohol och droger. Till det inledande mötet följde två av Polarna med. Efter en tid kom en av ungdomarna till ett behandlingshem och den andre till ett familjehem. Polarna träffade dock på ungdomarna en tid efteråt på helgkvällar. Det familjehem som den ene bodde i hade fortsatt kontakt med Polarna och ville att de skulle rapportera om de såg till ungdomen. Denna skulle vara hemma på fasta tider. Polarna ringde familjehemmet om de träffade på ungdomen efter denna tid. Efter en tid såg man inte till ungdomarna så ofta.

Polarnas arbetsledare hade dock fortsatt kontakt med den ene ungdomen, som kontaktperson. Arbetsledaren säger att de hörs ofta per telefon och träffas ungefär en gång var fjortonde dag. Arbetsledaren tog även med de två ungdomarna på en resa till ett sportevenemang över en helg. Enligt arbetsledaren är läget nu stabilt för de båda ungdomarna.

Flera av ungdomarna som ingick i "gängebildningen" har fått olika insatser, bland annat MST. Några i gänget har också tillsammans med ett par ungdomar till bildat en grupp miniPolare.

Ungdomarnas och föräldrarnas syn på Polarna

Ungdomarna berättar händelseförloppet på samma sätt som den intervjuade Polaren och arbetsledaren. De menar att Polarna var en för dem känd verksamhet. Men de hade en motvilja att följa med bussen för att åka hem. Samtalet och kontakten med Polarna beskriver de så här: *De frågade oss varför vi betedde oss på det sättet. Varför vi inte ville åka hem. Om det hade hänt något hemma för att vi inte ville åka hem. Sedan frågade de hur vi mådde och så. Verkligen försökte få fram saker ur oss. De brydde sig verkligen.*

De följde med bussen hem till en av ungdomarna. De säger att det var under den här natten som det vände. Båda två menar att det var mycket betydelsefullt för dem. De menar att sättet de blev bemötta på var avgörande. De upplevde förståelse från Polarna och menar att detta berodde på att Polarna själv var unga och kunde sätta sig in i deras situation. De menar att det var lättare att prata med ungdomar än vuxna i den situation som de befann sig i. De uttrycker att Polarna var mycket hjälpsamma genom att de följde med ungdomarna till Mini-Maria, men också att de försökte finna ut lämpligare fritidssysselsättningar än bara, som de uttrycker det: *vara ute och springa.* Att de fick följa med på resan till ett sportevenemang var ett exempel på detta.

Båda ungdomarna berättar att när de började på Mini-Maria så blev det lugnare. Den ene kom in på ett behandlingshem och den andre flyttade till ett familjehem. Båda är ense om att detta bidrog till att de lugnade ner sig: *Så allt lugnade ner sig när vi fick komma bort från varandra ett tag. Liksom tänka efter lite så.* De är också väldigt tacksamma för Polarnas insatser under

denna tid. De berättar att de träffades ofta: *Då var det ju ganska ofta, flera gånger i veckan typ. För de ringde oss varje dag för att kolla hur det gick. Nu är det lite då och då.*

Båda ungdomarna menar att det går ganska bra nu. Det börjar gå bättre i skolan och båda prövar sig fram vad det gäller olika fritidsaktiviteter. På den avslutande frågan om vad kontakten med Polarna betytt för dem svarar de: *Om vi inte hade träffat dem så vet jag inte vad som hade hänt. Jag tror inte jag hade varit här, där jag är nu. De har hjälp till väldigt mycket, det har de verkligen gjort.* En av dem har gått med i miniPolarna som är en verksamhet för yngre tonåringar som är för unga för att vara med i Polarna.

Även deras föräldrar uttrycker sig positivt om Polarna. Båda föräldrarna känner till verksamheten sedan tidigare, den ena för att hon jobbar inom kommunen och den andra via en förening som samarbetar med Polarna. Båda känner en trygghet i att Polarna är ute under helger. Denna trygghet samt att Polarna var handlingskraftiga, både när det letade upp ungdomarna under natten, inte släppte taget om dem utan följde med till Mini-Maria och att de tog med dem på resan uppskattar de båda mycket.

De har själva inte haft så mycket kontakt med Polarna. Sammanfattningsvis menar föräldrarna att Polarna gjort en stor insats för deras barn och den ena föräldern uttrycker det som att kontakten med Polarna: *var ett första steg bort från mitt barns busliv.*

C I 2 Polaruppdraget

Gruppintervju med fyra Polare

Denna C I berör frågor om varför man väljer att bli Polare, hur gruppen sätts samman, vad Polarna uträttar.

Varför blir man Polare?

Ungdomarna anger olika skäl till varför man vill bli Polare. Alla har dock gemensamt att de kände till polarverksamheten, antingen genom egna erfarenheter eller genom kamrater. Så här uttrycker sig några:

Jag blev det för att, gick på gymnastik förut, och tränaren har både varit polare och blev sedan arbetsledare. Jag har alltid varit intresserad av att bli polare för det verkade så intressant. Så är det kul att jobba med ungdomar så att de inte ska hamna där man själv har varit. Jag har varit ganska stökig själv. Jag skulle aldrig kunna ha ett jobb där jag vet att det här och det här ska hända. Det är roligare att inte veta vad som kommer att hända utan det bara händer liksom.

Anledningen till att jag blev polare var att jag går ju på boxning och min tränare jobbade med polarna. Sedan så kände jag en annan polare. De berättade väldigt mycket. Sedan så har jag sett polarna sedan jag var fjorton kanske. Sedan kan man ju inte som sjutton- artonåring ha heltidsjobb och då är det här det roligaste. Man vill inte sitta på

Coop och skanna mjölkpaket. Det är roligare att jobba med ungdomar som sig själv liksom. Det känns som man gör någonting istället för att bara fylla in en siffra på ett papper, om man säger så. Det känns som att man hjälper folk.

Jag fick reda på att polarna fanns när jag var typ fjorton. Och det var inte via någon utan att det var att jag såg dem ute. Sedan vart det ett revanschprogram för mig. Jag gjorde en del dumma grejer när jag var yngre. Rätt så dumma grejer. Brott alltså, rätt så många. I alla fall, jag har ett kriminellt förflutet och då hade jag mycket soc-möten på utredningscentrum, tror jag det heter. Där föreslog man att jag skulle gå med polarna som ett revanschprogram. Det är för att förbättra mig själv och vad folk tycker om mig. Så det är varför jag blev polare. Det funkade riktigt bra.

Jag har alltid haft väldigt mycket äldre kompisar som varit polare nästan under alla år som det funnits. Så det har alltid funnits i min krets. Jag har alltid känt till vad det är. Sedan när jag fick upp ögonen för det var när en av Polarnas arbetsledare, en vän till familjen, öppnade lite ögonen på mig. Sedan så kände jag M och träffade dem utanför MacDonalds och så stod vi och pratade bara och då sa hon: - Men ska du inte söka då? Jag har ju tänkt på det länge men det har inte blivit av. Så sökte jag, pratade med arbetsledaren som skickade papper och sedan sökte jag. Sedan var det min mamma och lillebror också, jag ville finnas där för honom när han blev tonåring och hjälpa min mamma liksom.

Av svaren att döma så är polarverksamheten väl känd bland ungdomarna. Polarna har olika bakgrund som ger en bra sammansättning i gruppen. I utbildningen till Polare ägnas mycket tid – förutom lagar och bestämmelser - åt gruppsammansättningen. Polarna tycker att detta är en viktig del, man måste vara trygg i gruppen och veta var man har de andra. En av Polarna uttrycker det så här:

Man måste ju känna varandra så man vet var man har varandra. För om jag är i en grupp och vi kommer till ett ställe och ska avbryta en fest så måste jag veta att de personerna som står bakom mig, att händer det något så skyddar dem mig. Man måste vara trygg med personerna i gruppen. Man kan inte gå fram och försöka stoppa ett bråk om man känner sig otrygg.

Att känna trygghet i gruppen är viktigt men också sammansättningen i gruppen. De tycker att det är bra att deltagarna har olika erfarenheter. De menar att erfarenheterna, snarare än utbildningen, är det centrala: *Du kan aldrig öva på vad som kommer att hända: Man går en utbildning men du lär dig inte hantera situationer därute.*

Polarna ger ett handlingskraftigt intryck. De ser på sitt uppdrag som ett arbete och liknar sig själva närmast vid professionella. Det är positivt att de har en så pass stark identitet och ett så starkt engagemang för rollen som Polare. Möjligen kan de överskatta sin egen kapacitet. Utöver ovan nämnda styrkor så poängterar de starkt sina kontakter bland ungdomarna lokalt. *Vi känner folk. Vi har ju värsta kontaktnätet. Vart vi än kommer så är det alltid någon som känner någon.* Att de också är unga är en viktig faktor som avdramatiserar mötet med många

ungdomar de träffar. De tycker att de kan dra nytta av sin ungdom: *Sedan är det lättare för ungdomar att komma fram till ungdomar än äldre. Det blir inte så där stelt och det blir inte den där föräldrarollen. Du vet mina kompisar, de lyssnar aldrig på sina föräldrar, men om jag eller någon annan av mina kompisar säger till då lyssnar de.*

De menar att de själva också har nytta av att vara Polare. Dels handlar det om engagemang, dels att de lär sig något om sig själva. De uppskattar att få hjälpa till: *Att få vara med och vara delaktig. Få vara med och träffa en full unge och faktiskt se och lära dig hur man ska gå till väga. Man lär sig och blir starkare i sig själv och får bättre självförtroende. Du vet att du kan saker som du inte trodde att du skulle våga.*

Dessa situationer ger också perspektiv på dem själva: *När man själv var i samma ålder som de man nu stöter på, man har inte alls samma syn som man hade då. Man hade ingen aning om att man betedde sig så.*

Haninge

Verksamhetsbeskrivning

Unga Inspiratörer (UI) är ett samverkansprojekt mellan Kultur- och fritidsförvaltningen, Socialförvaltningen och Utbildningsförvaltningen och leds av en politiskt tillsatt styrgrupp. Projektet lyder egentligen under namnet *Stödverksamhet för ungdomar* vilket fått projektmedel under 2011-2013. I denna rapport används dock namnet Unga inspiratörer, vilket kommer att förkortas UI.

UI samverkar även kontinuerligt med flertalet aktörer i civilsamhället och två av de största samarbetspartners är Studieförbundet Vuxenskolan med musikföreningen Vägen Ut Vi Unga och fotbollsföreningen AC Jordbro.

Målgruppen är ungdomar mellan 13 och 25 år (främst fokus på 16-25 år men vissa aktiviteter görs av unga ledare för den yngre målgruppen) och projektet syftar till att skapa attraktiva mötesplatser utifrån ungdomars egna intressen, önskemål och behov. Ambition är att vara kommunövergripande inom tre år. Anledningen till att man valde att starta i Jordbro är flera: En är att projektet ingår i områdessatsningen "Projekt Jordbro". En annan är att "Lugna Gatan" lades ner i Jordbro och därmed ett behov av satsningar på ungdomar. De övergripande målen för projektet ser ut som följer:

- Vägleda barn och ungdomar till en för dem meningsfull fritid
- Främja barn och ungdomars psykiska hälsa
- Motverka utanförskap genom att skapa kontakter och goda relationer
- Barn och ungdomar ska må bra och känna framtidstro
- Öka vuxennärvaron bland barn och ungdomar
- Ledarutbildning för ungdomar
- Förändrat arbetssätt med barn och unga

De syften man angivit är:

- Att möjliggöra för Haninges ungdomar att skapa en meningsfull fritid för sig själva och andra ungdomar i samverkan med fritidens olika aktörer
- Att öka utbudet av kultur- och fritidsaktiviteter för barn och unga
- Att skapa dialog och delaktighet av och med ungdomar
- Att stödja föreningslivet och viktiga nyckelpersoner
- Att samordna och samnyttja lokaler och verksamheter
- Att medverka till en trygg närmiljö

Den metodik man använder sig av i projektet går under namnet *Unga gör för unga*. Metoden bygger på en pedagogik som innefattar involvering, ansvar och sammanhang. Den utgår från ett grupperspektiv och den positiva kraften, "Vi-känslan", som skapas inom gruppen stödjer även den enskilde individens utveckling. Individperspektivet finns genomgående med i processen då tanken är att hitta potentiella unga ledare som kan leda olika aktivitetsförslag från gruppen. Metoden förutsätter ett resursperspektiv på ungdomar: att ta till vara den inneboende kraft varje ungdom besitter. Utifrån detta vill projektet lansera ett varumärke, en verksamhets-

idé och en metod som tillsammans blir ”Unga inspiratörer” som ska leda till att unga gör kultur- och fritidsverksamheter med och för unga.

Att vara en ung inspiratör innebär att vara en engagerad förebild som aktivt deltar med egna idéer, tankar och inspirerar andra ungdomar till att delta. Det är även en möjlighet att själv utvecklas som ledare genom att delta i såväl planeringsstadiet som det praktiska genomförandet av olika aktiviteter som skapas inom projektet.

En del av de medel som projektet har blivit tilldelade ska avsättas för timlöner eller aktiviteter till de unga ledare som genomför vissa aktiviteter och uppdrag inom projektet. Diplom/certifiering tilldelas deltagare som genomfört utbildningen.

Unga inspiratörer och en ledarutbildning för ungdomar bidrar förutom till utökade kultur- och fritidsaktiviteter även till att ungdomar skaffar sig arbetslivserfarenhet som kan gynna dem positivt i framtiden.

Projektet har också satt upp några effektmål för 2012:

- Att 35–40 ungdomar genomgått ledarutbildning
- Att ha minst 30 aktiva ungdomar i projektets ungdomsgrupper
- Att ha 5–6 föreningar delaktiga i projektet
- Att minst 20 ungdomar ska få möjlighet att sommarjobba i Jordbro

Empiri

En jämförelse med övriga kommuner

I och med att Unga Inspiratörer utifrån flera aspekter skiljer sig från de studerade aktiviteterna i andra kommuner är materialinsamling samt fokus något annorlunda. UI:s förebyggande arbete har ett starkare promotivt syfte än övrigas och har heller inte på samma sätt den uppsökande ansatsen. Till skillnad från övriga verksamheter i studien bedrivs detta i projektform. Hur projektet kommer att fortsätta under 2014 är i skrivande stund osäkert. Denna osäkerhet har också inverknings på hur man inom UI har kunnat planera arbetet. Utifrån detta ser beskrivningen av UI lite annorlunda ut än övriga kommuner.

Empiriskt underlag

Datainsamlingen har utgjorts av observationer och intervjuer. Samtliga intervjuer har genomförts i kulturhuset i Jordbro förutom två som skedde på ett café respektive i kommunalhuset i Handen.

I redovisningen av resultatet är inte några personer nämnda vid namn eller kön för att säkerställa personernas rätt till integritet och anonymitet. Personerna kommer att refereras till som *ungdom*, *ledare* och *förälder* även om detta inte precis gagnar läsbarheten så är det viktigt att inte kunna identifiera enskilda personer.

Observationer

- Cafékväll
- Fotbollsturnering, Birger Jensens minne, och musikfest

Intervjuer

- Intervju med ungdom (gått ledarutbildning, timarbetar i UI)
- Intervju med ungdom som gått ledarutbildning
- Intervju med ungdom som gått ledarutbildning
- Intervju med ungdom som gått ledarutbildning
- Intervju med ungdom som gått ledarutbildning
- Intervju med ledare för fotbollslag
- Intervju med ledare för musikförening

Critical Incident

- Intervju med ungdom
- Intervju med förälder
- Intervju med projektledare

Resultat

Resultatet från datainsamlingen kommer att redovisas kronologiskt. Utifrån vad som framkommit i intervjuerna och observationerna så framträder något som man skulle kunna kalla ett före och efter vad gäller situationen i Jordbro för dessa ungdomar. Situationen för ungdomarna har förändrats. Intervjupersonerna har beskrivit både situationen som de upplever den i Jordbro vid starten av UI och själva verksamheten. I stort sett alla intervjuade berättar om en skillnad på läget vid starten och hur det nu ser ut. Resultatet presenteras med dessa övergripande rubriker:

- Hur såg det ut innan projektet?
- Vad har skett inom projektet?

Hur såg det ut innan projektet?

Hur situationen såg ut i Jordbro vid tiden för projektets start lämnar intervjupersonerna tämligen samstämmiga bilder av. Man beskriver att det inte fanns särskilt mycket att göra på fritiden. *Nej egentligen har det aldrig funnits något att göra. Det enda som funnits är fritidsgården.*

Fritidsgården har ungdomar i de yngre tonåren som målgrupp. För de äldre, mellan sjutton och 25 fanns inget ställe. Som en av ungdomarna uttrycker det: *Var där hela högstadiet, sedan på gymnasiet var jag inte där lika mycket. Men då hade man inte så mycket att göra på helger, fritids kan vara stängt. Det fanns inga aktiviteter särskilt inte på vintern.*

En av de intervjuade ledarna uttrycker det som: *Tidigare fanns det inget att göra för ungdomarna. De stod och hängde vid tåget och i centrum. Det var en dålig stämning och det fanns en känsla av tomhet.* Flera av de intervjuade uttrycker besvikelse. De har alla tidigare deltagit

i Lugna Gatans verksamhet och trivdes med denna. En av ungdomarna säger så här om Lugna Gatan: *Där kunde man få lite utbildning och sådant. Det var ett ställe där man också bara kunde umgås. Det var roligt, vi träffade också personer som var med i Lugna Gatan från andra håll. Sedan hörde vi att det skulle försvinna.*

Det är lätt att förstå att ungdomarna är besvikna. Flera av dem uttrycker också ett missnöje, lite diffust riktat mot myndigheter och politiker. Man känner sig bortglömda. Man uttrycker att politikerna sällan är synliga i Jordbro. En av ungdomarna sammanfattar situationen så här:

Det var en lång tid när det inte fanns något att göra här i Jordbro. Det var för cirka två år sedan. En högt uppsatt politiker var här och ville starta något med ungdomarna. Det resulterade inte i något, för ungdomarna var besvikna på politikerna. De kände någon form av svek.

Ungdomarna såväl som några av de intervjuade ledarna uttryckte en form av skepsis när projektet inleddes. Man visste inte om det var värt att satsa på. Som en ungdom uttryckte sig: *Jag trodde inte att det skulle bli något den här gången heller.* Även en av ledarna för en förening uttrycker en liknande skepsis. Det som bekymrade denna ledare var själva projektformen som upplevdes som osäker.

Oftast när det är projekt så handlar det om ett halvt år och ett år sedan är det borta. Så då har man besvikna ungdomar. Så det blir besvikelse och glaskross. Deppiga ungdomar som känner att de inte är värda någonting. Så därför vill inte vi gå in i sådant som vi inte ser kan gynna långsiktigt.

Det var alltså mot en fond av bakomliggande missnöje och skepsis som projektet startade.

Vad har skett inom projektet?

Detta avsnitt börja med hur ungdomarna beskrivit starten på projektet, hur de fick höra talas om det samt hur de beskriver själva inledningsfasen.

När projektet startade fanns ingen lokal att tillgå. Projektledaren fick söka upp ungdomarna främst genom fritidsgården tillsammans med fritidsgårdens personal, som då låg nere i centrum. Genom denna ordnade hon inledande möten med ungdomarna. Projektledaren menade att dessa första möten var viktiga eftersom det gällde att skapa ett förtroende. En av ungdomarna beskriver ett av de inledande mötena på detta sätt, vilket ganska väl sammanfattar de motstridiga känslor som ungdomarna hade (x står här för projektledaren):

Vi satt i en ring och x kom in med en form av glädje, det kändes som hon hade en väldig massa energi och ville göra någonting. Men samtidigt kände man ingen tillit för vuxna. En till som kommer hit och snackar goja, men så var det inte. Det började hända grejer.

En annan ungdom beskriver inledningen av projektet samt ger exempel på hur projektet presenterades:

Vi fick höra att det skulle komma en projektledare som ska arbeta med ungdomar. Vi fick reda på att x skulle försöka ta kontakt med så många ungdomar som möjligt och ar-

rangera aktiviteter och utbildningar. Vi fick också höra att vi blivit utlovade lokaler här i skolan och själva vara med och bestämma vad vi ville ha i lokalerna. På så sätt kändes det ju bra – att de fick höra vad ungdomar behöver och inte spekulera i vad ungdomar behöver.

Projektet startade alltså i en dialog mellan projektledaren, en fritidsledare och ungdomarna. Ungdomarna poängterar nästan unisont att det inte bara var en massa prat utan att det också hände saker, som en väljer att uttrycka det: *Vi fick göra saker, vi fick göra olika aktiviteter, vi fick gå på klättring, vi fick hjälp att starta ett fotbollslag. Alltså en massa aktiviteter. Vi sa att det här vill vi göra och så fick vi göra det.*

Projektledaren uttrycker i en intervju just vikten av att skapa ett förtroende hos ungdomarna i inledningen och att mycket tid gick åt till att lära känna varandra. Det var ju inte heller så att alla ungdomar kände varandra sedan tidigare. Projektledaren beskriver denna process så här:

Det tog lång tid, det gick snabbt att få dem uttrycka sin ilska, men mer tid att säga något som de skulle vilja eller önska. Det handlade ju om att de inte hade någon tilltro, inte till mig eller någon annan heller. De var arga och besvikna och uppgivna redan innan: det här kommer inte att bli något. Sedan märkte man ganska snabbt, jag började identifiera nyckelpersoner i gruppen som var drivande. Jag tänkte om jag kan arbeta med dem så får jag med mig de andra. Jag försökte väl vara lite strategisk där. Sedan lossnade det ganska snabbt. Sedan tänkte jag att vi måste börja med något annat. Vi måste skratta och ha roligt och börja känna varandra. Så vi började med aktiviteter ganska snabbt, i syfte att få gruppen att fungera och lära känna varandra och öppna upp sig lite. Även om alla i gruppen visste vilka de andra var så upplevde jag att de inte riktigt kände varandra. De var ändå ganska splittrade läger. Mycket aktiviteter för att få ihop gruppen som Fångarna på fortet och åka till en klätterbana. Mest för att hitta en så pass enkel och attraktiv form så att man vågade vara med.

När man väl lärt känna varandra och en kontakt och ett förtroende var skapat så startade ledarskapsutbildningen i början av 2012.

Ledarskapsutbildning

En central beståndsdel i projektet Unga Inspiratörer är ledarskapsutbildningen, vilken hållits i flera omgångar. Syftet med utbildningen beskrivs i projektplanen (Haninge kommun, 2011)¹:

Det huvudsakliga syftet med utbildningsdelen inom Unga inspiratörer är att utifrån ungdomarnas egna önskemål och behov ge dem användbara verktyg till att leda andra unga, oavsett vilken specifik aktivitet det gäller. Målbilden för utbildningen ska sättas tillsammans med ungdomarna, då grundtanken med metoden är att ungdomarna själva bidrar till att skapa innehållet inom projektets alla delar. Att arbeta med tydliga mål ska påbörjas innan ledarutbildningen.

¹ Denna utbildning ligger inte i dagsläget kvar inom projektet utan drivs sedan jan-13 av fritidsgårdsavdelningens f.d. fältfritidsledare och UI ingår inte längre i upplägget för denna.

Här finns även goda möjligheter att samarbeta med arbetscentrum och Ams kring deras olika stödinsatser. Det är även viktigt att det efter avslutad utbildning och under pågående uppdrag finns möjlighet till individuellt stöd under genomförandeprocessen.

Viktiga beståndsdelar i utbildningen är bland annat värderingsövningar, konflikthantering, gruppdynamik och övningar som stärker självkänsla och självförtroende. Man kan uttrycka det som att ledarskapsutbildningen haft två syften, vilka förvisso kompletterar varandra. Här kan man tala om ett grupp- respektive individperspektiv. Det handlar dels om att skapa en fungerande grupp, dels om en form av personligt lärande, både om sig själv och om hur man ska agera i samhälleliga situationer. Ungdomarna uttrycker sig väldigt uppskattande om denna utbildning. Även om begreppet ledarskapsutbildning i mina öron inte låter som något som skulle locka en ungdom så synes innehållet tilltala ungdomarna. De uttrycker att de får lära sig en mängd olika saker av vilket ledarskap kanske inte är det mest framträdande. Jag får intrycket av att det mer handlar om att bygga upp ett självförtroende och lära sig att fungera i en grupp och respektera andra. Flera av ungdomarna uttrycker att de mognat efter utbildningen. En ungdom uttrycker det på ett handfast sätt:

Jag pratade inte med människor innan, jag var lite instängd i mig själv. Det lärde vi oss av utbildaren; hon sa att tänkte ni på det att när ni kom in så tittade ni mig inte i ögonen! Det är så viktigt att se varandra i ögonen, det gjorde jag inte innan. Jag har nog lärt mig en hel del. Jag märker att jag faktiskt lärt mig saker när jag hamnar i olika situationer. Då har man det lite i bakhuvudet, vilket jag har nytta av. Både i skolan och när jag varit ute på praktik. Jag har kunnat använda kunskaperna.

Två ungdomar talar om ledarutbildningen, en om att mogna som människa: *Man förberedde sig för det vuxna livet. Det är en stor hjälp. Jag har inte trott att jag skulle kunna stå på egna ben och försörja mig, men nu känns det som att jag kan.* Den andra talar om något som gett dem hopp om framtiden: *Det handlar om att ge ungdomarna hopp. Att ge dem något att tro på. Jag känner mig i alla fall vuxnare. Jag har lärt mig att ta diskussioner och slösar inte längre min tid genom att stå i centrum och hänga.*

Uppenbarligen har dessa ungdomar lärt sig något som de upplever som väsentligt, de uttrycker att deltagandet i UI har bidragit till positiv förändring av deras livssituation. Totalt har 46 ungdomar blivit diplomerade ungdomsledare.

Kafékvällar

Varje onsdag är kaféet i kulturhuset öppet. Detta fungerar ungefär som en fritidsgård för de lite äldre ungdomarna. Man har möjlighet att bara hänga runt, träffa kompisar och äta av den goda maten som UI tillsammans med ledare tillagar. Man kan uttrycka det som att kafékvällarna är lite av UI ansikte utåt och samtidigt en väg in i UI för ungdomar. Vid de tillfällen jag varit där har kaféet varit fullt av ungdomar och projektledaren har samlat ungdomarna i olika lekar. Just leken är en verksam faktor när det gäller att bygga upp en gruppverksamhet. Samtidigt pågår de olika föreningarnas aktiviteter men det finns även rum där ungdomarna kan vara ostörda och spela tv-spel. Under dessa kvällar ordnas också ofta föreläsningar av olika slag. Att det blivit just onsdagar är för att utbildningspassen har legat på onsdagar och då blev

caféverksamheten en påbyggnad för de ungdomar som inte redan var aktiva inom projektet. Onsdagarna har fortsatt för att skapa kontinuitet. Dessa kvällar har även innehållit inspirationsföreläsningar och arrangemang. Under kafékvällar varierar antalet besökare uppskattningsvis mellan 50-180 besökare.

Andra arrangemang och sommaraktiviteter

UI har även haft flertalet arrangemang, aktiviteter, utflykter och utbildningspass på andra dagar och tidpunkter. Idrotten och musiken är stora delar av verksamheten som bedrivs under varje vecka i samverkan med föreningslivet. Under sommarloven 2012-13 har UI bedrivit omfattande verksamhet som byggt på ungt ledarskap. Unga inspiratörer har en omfattande verksamhet sommartid; *Jordbro summeractionteam 2013*. Under sommaren 2012 hade man också ett omfattande arbete med att renovera Ungkulturhuset och ett trettiotal ungdomar erbjöds sommarjobb.

Att hitta arbeten

Att få ut deltagare i UI i arbete har av ungdomarna i projektet uppfattats som viktigt. Flera har fått arbeten inom kommunen samt timarbete inom ramen för UI, vid olika konserter, fotbollsturneringar och fester. Några har även fått timanställning vid fritidsgården.

Ett stort antal ungdomar, runt 40 stycken, fick sommarjobb 2012 och arbetade med upprustningen av kulturhuset. För många av de intervjuade var detta deras första sommarjobb. Att de fick ett jobb var ett tecken på att någonting faktiskt hände. Att engagera sig i UI ledde till att man skaffade sig meriter inför det kommande arbetslivet.

Kontinuerligt under projektiden har det också arrangerats så kallade CV-verkstäder. Vilket är en möjlighet för ungdomarna att lära sig utforma CV. Flera har fått hjälp med att skriva ansökningar till jobb och utbildningar. Konceptet för CV-verkstaden kom till efter ledarutbildningen då vi genom denna och genom ledaruppdrag hunnit ge ungdomarna meriter att skriva på sitt CV. Genom denna rustades de för att kliva vidare till nya utmaningar inom arbetslivet.

Samarbete med föreningar

UI har ett nära samarbete med flera föreningar. Många ungdomar är både medlemmar i dessa föreningar och i UI. Man ordnar också gemensamma evenemang som till exempel fotbollsturneringen *Birger Jensen cup* med en avslutande musikfest under februari 2013, en dag och kväll där ungdomarna stod för hela arrangemanget och hade uppemot 300 besökare.

En ledare från Studieförbundet Vuxenskolan i föreningen *Vägen ut Vi Unga* samt en ledare i *AC Jordbro* är också anställda i projektet.

En av ledarna beskriver samarbetet som ett ömsesidigt utbyte, och menar att ungdomar i föreningen exempelvis kan få utbildning genom UI för att sedan kunna få mer ansvarsfulla poster i föreningen. Det finns exempel på detta i såväl *Vägen ut Vi Unga* som *AC Jordbro*.

Socialtjänstens roll i projektet

En socialsekreterare har arbetat deltid i projektet och även personal från kommunens uppsökarenhet har varit närvarande fast inte i samma utsträckning som socialsekreteraren.

Den socialsekreterare som arbetat i projektet uppger att han under hela projekttiden varit med och deltagit under arrangemang och kafékvällar. Under dessa tillfällen har han varit tillgänglig för samtal och hjälpt till med olika praktiska sysslor.

Han har även bistått projektledaren, som inte är socialsekreterare utan anställd av fritidsförvaltningen, med kunskaper och kontakter inom socialförvaltningens organisation.

Han beskriver det som att han varit synlig för ungdomarna och så småningom blivit ett bekant ansikte för många och tycker sig se att hans relation till ungdomarna i området har förändrats i och med denna medverkan. Socialsekreterarens upplevelse är att det har genererat positiva effekter att vara närvarande och synlig. Han menar bland annat att rollen som socialsekreterare blivit avdramatiserad. Detta har lett till att ungdomar tar kontakt med honom i egenskap av socialsekreterare. Nu under slutet av projekttiden har även ungdomar från området spontant börjat besöka honom på kontoret för att boka tid, något som han tidigare aldrig upplevt.

Han menar att deltagandet i projektet också gett honom nya kunskaper om lokalsamhället som han kan ta med sig i sitt vardagliga arbete.

Sociala medier

Sociala medier är centralt och används dagligen i verksamheten. Man marknadsför aktiviteter och kommunicerar både med olika intressegrupper av ungdomar och enskilda individer.

Förändringar

Ungdomarna uttrycker att en hel del har förändrats i Jordbro efter projektets tillkomst vad gäller aktiviteter. Genom UI, verksamheten i kulturhuset och samarbetet med lokala föreningar som Vägen ut Vi Unga, Studieförbundet Vuxenskolan, fotbollsklubben AC Jordbro, dansföreningar, film och musikstudio med mera finns fler fritidsaktiviteter än tidigare. Men projektet har även haft betydelse för ungdomars personliga utveckling. Man kan således prata om två olika typer av förändringar som ungdomarna uttrycker: Den första är att lokalsamhället Jordbros fritidsaktiviteter har ökat genom UI. Den andra är att flera dels lärt sig mycket genom ledarskapsutbildningen, dels fått hjälp med en ingång mot arbetslivet genom exempelvis timarbetet hos UI eller på fritidsgården.

En ungdom beskriver UI som en fristad i tillvaron: *Det får mig att känna mig som, inte som familjen men som en grupp som kan samarbeta tillsammans. Vi är inte alla nära vänner i UI... men får en att känna sig bättre, tryggare.* En annan ungdom, slutligen, sammanfattar sin utveckling på ett sätt som nästan kan ses som en illustration till projektets syfte och mål.

Först och främst tror jag inte att jag skulle ha det här jobbet som jag har nu. Möjligen det andra jobbet. Det här är ju ett socialt jobb och det ger många fördelar att skriva att man jobbat socialt med människor och så jämfört med att sitta framför en dator, på cv:et. Det har gett mig väldigt mycket inför framtiden men jag har växt som person också jämfört med hur jag var för två år sedan. Jag är mycket mognare och mer ansvarsfull. Det har gett mig väldigt mycket och det kommer att hjälpa mig i framtiden också. Man lär sig se saker från ett annat perspektiv. Förr såg jag saker som en ung-

dom, nu ser jag saker som en vuxen. Som en fritidsledare, inte som en ungdom som går på fritidsgården.

Ungdomarna beskriver sin utveckling och mognad som att det är något de i mångt och mycket har att tacka projektet UI för. Min erfarenhet från en annan studie kring ungdomar (Bons, 2011) är att när det gäller förändring hos sig själv tillskrivs denna förändring något som berott på deras egen utveckling och mognad. Man vill inte gärna tillskriva förändringen någon annan. Men här uttrycker ungdomarna deltagande i UI som en viktig faktor, vilket ökar stödet för att UI är en modell som fungerar för ungdomar.

Critical Incident

Utifrån metoden Critical Incidents kommer här en redogörelse för en ungdoms utveckling som ägt rum inom ramen för UI. Jag har här intervjuat ungdomen, en förälder samt projektledaren.

Den ungdom som står i fokus i detta avsnitt har under flera års tid varit föremål för omfattande insatser från socialtjänstens sida. Utan att närmare gå in på dessa så har ungdomen kommit till rätta med den problematik som föranledde insatserna. Både föräldern och projektledaren pratar om en markant utveckling under den tid ungdomen varit med i UI.

Projektledaren uttrycker att det fanns en viss skepsis, både från ungdomar men också från vuxna personer i omgivningen, mot att ta med ungdomen i projektet. Flera poängterade hur tufft ungdomen haft det och var verkligen UI rätt forum för denna ungdom? Projektledaren kände inte till ungdomens historia och anade att flera som var med från projektstarten hade ett tufft förflutet, men menade samtidigt att man inte kan döma folk på förhand, man måste försöka.

Ungdomen visade ett intresse för UI och var med på många av de inledande aktiviteterna samt deltog i den första ledarskapsutbildningen. Projektledaren märkte ganska snabbt att ungdomen var sugen på något nytt. Detta uttrycker även föräldern som beskriver att ungdomen, vid tiden för projektets start, mest gick och drog benen efter sig. Föräldern säger: *Det var antingen att få jobb eller gå tillbaka till det tidigare livet.* Även ungdomen själv uttrycker liknande tankar om sin situation: *Jag vill inte plugga, jag vill ha ett jobb helt enkelt.* Projektledaren lyckades övertyga ungdomen att det var möjligt genom UI. Projektledaren motiverade till att tänka steg efter steg: *Om du är med på ledarutbildningen kan det leda till att du får ett sommarjobb.*

Det visade sig fungera, ungdomen var väldigt aktiv under utbildningen och fungerade bra i gruppen. När jag frågar personen vad han lärde sig under utbildningen är svaret: *Den var rätt bra, vettig. Man fick lära sig allt från hur man visar ansvar till hur man ska vara mot andra. Det var en bra grej att gå på.*

Projektledaren beskriver hur personen växer in i gruppen och börjar ta egna initiativ, är bland annat med och startar en aktivitet. Föräldern berättar att det sker en stor förändring i ungdomens liv. Det går bra, han jobbar med renoveringen av kulturhuset under sommaren och en bit

in på hösten. Det slutar med att han får en anställning inom kommunen. Projektledaren har under hela perioden en tät kontakt med honom.

Så från att ha oddsen emot sig har denna ungdom lyckats ta sig in på arbetsmarknaden. Det är lite av en solskenshistoria, kanske särskilt utifrån de farhågor många personer hade innan.

När jag frågar projektledaren vad hon anser vara det verksamma så menar hon att personen fick ta ansvar och kom in i ett sammanhang. Man kan uttrycka det som att ungdomen också var mogen för att förändra sin situation.

Detta är alltså ett exempel på en ungdom som varit med i projektet UI. Historien är en berättelse som illustrerar projektet UI.

Sammanställning av Critical Incidents

Varje C I beskriver ett arbete som blivit utfört och innefattar, i de flesta fall, insatser för de berörda personerna. Vi kommer därför att här göra en sammanställning av de olika C I i kommunerna.

Denna sammanställning försöker att ringa in det arbete som bedrivits i varje C I samt att säga något om den betydelse arbete haft. Med förebyggarnas insats avses här Polarna, fältassistenter såväl som Unga Inspiratörer.

Kontakt-vägar	Problematik	Förebyggarnas insats	Socialtjänstens roll	Insatser	Nuläge
Föräldrar tar kontakt	Ute sent, rymning, droger	Samtal med ungdom, kontakt under flera månader	Orosanmälan och utredning	Mini-Maria	Normaliserat
Föräldrar tar kontakt	Ute sent, rymning, alkohol, relationsproblematik med föräldrar	Samtal och kontakt under 1,5 års tid. Deltar under utredningssamtalen	Orosanmälan och utredning	Lägenhet i ungdomsboende	Normaliserat
Närvaro i skolan	Drogproblematik	Samtal	Orosanmälan och utredning	Oklart	Normaliserat
På fältet	Alkohol, allmänt stökig. Konflikt med andra ungdomar	Samtal. Kom med i ungdomsverksamhet	Ej inblandad	Inga insatser	Normaliserat
På fältet	Grupphändelse: Ungdomar och alkohol	Samtal, normalisera, hemkörning av berusade ungdomar	Orosanmälan	Maria jourmottagning	Ej relevant
Ordnad verksamhet	Gruppaktivitet	Samtal, aktiviteter	Ej relevant	Ej relevant	Ej relevant
På fältet	Rymning, droger	Samtal, långvarig kontakt. Stöd under utredningssamtal	Orosanmälan och utredning	Mini-Maria, behandlingshem, jourfamilj, kontaktperson	Normaliserat
Verksamhet	Gruppaktivitet	Motivation, utbildning	Tidigare utredning, behandlingshem	Tidigare omfattande insatser	Normaliserat

I åtminstone fem av de redovisade C I där det funnits en begynnande eller påbörjad allvarlig problematik har situationen förbättrats för ungdomarna.

Diskussion

Som framgår av de data som samlats in från de förebyggande verksamheter som undersökts så är de sinsemellan mycket olika men det också finns gemensamma nämnare. Till exempel har Södertälje och Polarna i Nacka och Värmdö det gemensamt att det uppsökande arbetet är centralt. Och Haninge, Nacka och Värmdö har det gemensamt ungdomarnas egna engagemang är avgörande. Men vad gäller formerna för det förebyggande arbetet finns ingen gemensam nämnare som delas av alla fyra verksamheterna, förutom att det är fältbaserat. I samtliga kommuner jobbar man förebyggande där ungdomarna befinner sig eller i verksamheter dit ungdomarna söker sig. På dessa premisser bedrivs förebyggande arbete där vuxna professionella möter ungdomar på deras villkor. I det följande kommer vi diskutera olika aspekter av hur det mötet gestaltas i de fyra kommunerna.

Promotion eller prevention?

Det fältbaserade arbete som studerats riktar sig på olika sätt mot ungdomar i den egna kommunen. I de delar av rapporten som beskrivit dessa verksamheter framgår att de innehåller både inslag som syftar till att förebygga en negativ utveckling och inslag som syftar till att främja en positiv sådan. Man brukar göra en åtskillnad mellan förebyggande och främjande arbete, prevention och promotion. Medan preventionsarbetet syftar till att identifiera risker och agera innan skadan har uppstått eller blivit alltför omfattande så innebär promotion ett främjande av en positiv utveckling. I praktisk verksamhet har det ofta visat sig vara svårt att upprätthålla distinktionen mellan promotion och prevention (Ferrer-Wreder, Stattin, Lorente, Tubman & Adamsson, 2005).

Av de olika typer av förebyggande arbete som ingått i studien skulle man kunna säga att verksamheterna i Södertälje och Haninge bedriver i princip renodlat förebyggande respektive främjande arbete. I Södertälje utgår det traditionella fältarbetet från att förebygga en negativ utveckling och reducera riskfaktorer. Haninge å andra sidan fokuserar på att främja en positiv utveckling och arbetar med vad som skulle kunna beskrivas som skyddande faktorer. Något som också tydligt avspeglas i de mål som formulerats för verksamheten. Samtidigt innehåller båda dessa verksamheter sannolikt komponenter som kan ses som både förebyggande och främjande.

Vad gäller Polarna i såväl Nacka som Värmdö skulle dessa kunna sägas mer ha en blandning av både prevention och promotion i sitt arbete. Själva arbetet som bedrivs bland ungdomar på helgkvällar är naturligtvis preventivt. Men för de ungdomar som själva är Polare kan engagemanget i Polarna ses som promotivt. Genom att vara Polare får man till exempel utbildning och arbetslivserfarenhet. Samtidigt kan arbetet som Polare vara en del av en insats för ungdomar som är aktuella inom socialtjänsten och är då preventivt.

Svårigheten att urskilja preventivt från promotivt arbete är tydlig och det rimliga är att betrakta samtliga verksamheter som såväl preventiva som promotiva även om tyngdpunkten på vilket sorts arbete man bedriver ser olika ut. Annan litteratur på området har valt att benämna promotivt arbete som universell prevention (Ferrer-Wreder et al, 2005) och det bedömer vi är det mest användbara även vad gäller dessa verksamheter.

Universell, selektiv eller indikerad prevention?

Utifrån vilken målgrupp man riktar sig mot kan prevention definieras som universell, selektiv eller indikerad.

- Universell prevention riktar sig till hela befolkningen oavsett om de tillhör en låg- eller högriskgrupp och syftar till att minska risk- och öka skyddsfaktorer (prevention) respektive främja välmående (promotion).
- Selektiva preventionen riktar sig mot specifika undergrupper vilka antas vara särskilt utsatta för en eller flera riskfaktorer. Det handlar dock fortfarande om *grupper* som befinner sig i riskzon.
- Indikerad prevention riktar sig mot identifierade individer i riskzonen (Ferrer-Wreder, et al 2005).

Också vad gäller om man arbetar med universell, selektiv eller indikerad prevention så går verksamheterna inte att kategorisera så lätt. Södertälje är den verksamhet som arbetar bredast på alla tre nivåer. Man jobbar t ex med information i alla Södertäljes skolor. Med fokus på gruppen ungdomar som är ute på helgkvällar fältar man på helger men bedriver även dagfältning på skolor med fokus på de ungdomar som inte alltid är i det klassrum de borde vara. Polarverksamheterna kan i viss mån också sägas arbeta universellt med den information och rekrytering man gör ute i skolorna. För de ungdomar som deltar i polararbetet som en del av insats från socialtjänsten är polarverksamheten indikerad. Lite beroende på hur man definierar den grupp ungdomar som rör sig ute på helgkvällar så skulle det uppsökande arbetet kunna sägas ligga på gränsen mellan universell och selektiv. Även i Haninge omfattar arbetet flera olika målgrupper.

Att verksamheter inte tydligt går att kategorisera utifrån dessa aspekter behöver inte vara av ondo. Att samma verksamhet arbetar på flera nivåer samtidigt kan också vara en mer effektiv användning av samhällets resurser. Samtidigt så är det om man vill följa upp sin verksamhet viktigt att definiera vilka olika målgrupper man arbetar mot och hur dessa ska följas upp.

Processinriktat, relationsskapande arbete

I ungdomsstyrelsens *Från snack till verkstad* (Forkby & Löfström, 2010) citeras Björn Andersson kring vilka modeller som ligger till grund för det förebyggande arbetet. Han menar att det över tid skett en förskjutning av det förebyggande arbetets fokus och att man tidigare arbetade mer processinriktat. Relationerna med ungdomarna var i fokus och man kunde därifrån förlita sig på de processer som utvecklades. Han menar vidare att arbetet numera är mer programinriktat i och med att man utgår från framtagna färdiga modeller som styr arbetet. Om detta är en rättvisande och/eller önskvärd bild tål att diskuteras men noteras kan dock att de verksamheter som ingår i detta projekt tydligt bedriver ett processinriktat arbete och inte utgår från manualbaserade program.

Andersson (2010) menar också att vad gäller det förebyggande arbetet, och kanske då särskilt det uppsökande, främst handlar om ett kontaktskapande arbete. Där de personer som arbetar med förebyggande arbete är en länk mellan socialtjänsten och medborgarna. Den funktion som det förebyggande arbetet har och hur det bedrivs benämner han som *offentlighetens sociala pedagogik* (Andersson i Ander et al. 2005) och menar att det handlar både om att få ungdomar att fungera i samhället och om att samhället ska svara mot ungas behov. Inte minst utifrån detta påstående fyller det förebyggande arbetet en viktig funktion.

Utifrån de beskrivningar av verksamheterna som finns ovan och utifrån att vi under förhållandevis lång tid följt dessa verksamheter är vår bedömning att Anderssons definition av det förebyggande arbetet faktiskt, trots att de sinsemellan är så olika, väl fångar in essensen i de verksamheter som ingår i projektet. Trots att de är olika organiserade, har olika omfattande verksamheter, har delvis olika målsättningar så är kärnan att skapa relationer till vuxna som genom att de är representanter för vuxenvärlden sammanlänkar ungdomarna med det omgivande samhället.

Den betydelsen framgår inte minst i de intervjuer som gjorts med ungdomarna. I intervjuerna både med ungdomar och professionella är vår bedömning att, oavsett hur man organiserat arbetet, så har alla verksamheterna gemensamt en vilja att vara tillgängliga på ungdomarnas villkor och en tro på ungdomarnas förmåga att utvecklas och bidra till sitt eget och andras liv. Denna grundläggande egenskap hos verksamheterna överensstämmer med inslag som identifierats i program som fokuserar på prevention i närområdet. Några av dessa inslag är t ex att hjälpa unga att utveckla färdigheter vilka förbättrar möjligheterna till ett meningsfullt liv med en god social anknytning till samhället och ge unga möjlighet att skapa meningsfulla personliga relationer till samhället (Ferrer-Wreder et al, 2005).

Fokus på positiv utveckling

På basis av de data vi samlat in kring verksamheterna bedömer vi också att man i stor utsträckning i de relationer man etablerar utgår från ungdomarnas möjligheter och förmåga till en positiv utveckling. Just att betrakta unga ur positiv synvinkel och främja goda utvecklingstendenser är centrala tankegångar inom Positive Youth Development (PYD). Denna idéströmning har vuxit fram i USA. Att fokusera på ”ungdomsproblem” har enligt dessa forskare medfört att positiv utveckling har kommit att betraktas som avsaknaden av problembeteenden och därigenom har det saknats kunskap om vad en positiv utvecklingsprocess faktiskt är. Inom PYD har fem centrala komponenter för en positiv utveckling formulerats (Lerner, 2005). Vi tycker oss kunna se att dessa komponenter har beröringspunkter med centrala funktioner i de förebyggande verksamheter vi har studerat.

Den första av de fem komponenterna är *Kompetens (Competence)*. Detta innebär att man har en positiv uppfattning av sina handlingar inom t ex områden som det sociala livet, skolprestationer, kognitiva och yrkesmässiga områden. Vår uppfattning är att alla verksamheterna jobbar på olika sätt med att stärka dessa förmågor hos ungdomarna. Detsamma gäller för *Förtroende (Confidence)*, vilket står för en känsla av positivt egenvärde i mer övergripande bemärkelse. Vi ser också det kontaktskapande, fältbaserade arbetet som länkat till den tredje komponenten, *Kontakt (Connection)*. Denna komponent utgörs av positiva band till människor och institutioner vilket återspeglas i ömsesidigt utbyte mellan individen och hens vänner, familjen, skolan och samhället och där båda parter bidrar till utbytet. På olika sätt kan det arbete som utförs i verksamheterna ske i alla dessa områden. Vi anser att det i vår undersökning är särskilt tydligt att det fältbaserade arbetet skapar en viktig kontakt till och ett utbyte med vuxensamhället. Kanske mindre centrala men ändå skönjbara i arbetet är komponenterna *Karaktär (Character)* och *Medkänsla (Caring and compassion)*. Karaktär utgörs bl a av respekt för sociala och kulturella idéer, uppfattning om rätt och fel. Medkänsla är helt enkelt sympati och empati. Vi ser det som att de sammanhang och den interaktion som de undersökta verksamheterna skapar har goda förutsättningar att ha betydelse för den unge inom dessa områden.

De fem komponenter som formuleras i PYD tänker man bidrar till en sjätte komponent, nämligen deltagande (Lerner, 2005). Just deltagande är centralt inom framförallt Nackas, Värm-

dös och Haninges verksamheter. Och det är inte orimligt att tänka sig detta deltagande byggt på de fem ovan beskrivna komponenterna. Utifrån detta skulle PYD kunna vara en användbar teoretisk modell för de verksamheter som ingått i undersökningen och skulle kunna bidra till att utveckla det förebyggande arbetet.

Spelar det någon roll?

Samtliga verksamheter som ingått i projektet är gedigna och väl genomförda verksamheter. Även om den här utvärderingen inte har haft som syfte att utvärdera effekterna av det förebyggande arbetet så saknas inte anledningar att tro att de här verksamheterna kan ha positiva effekter. Den insamlade empirin visar att de ungdomar och föräldrar som bidragit med sina erfarenheter av verksamheterna uteslutande har en positiv syn på dessa och ofta tillskriver dem stor betydelse för en positiv utveckling.

Det finns forskning där man försöker värdera ekonomiska kostnader för sociala insatser (Nilsson & Wadeskog, 2008). De benämner denna metod som ett socioekonomiskt bokslut. Den bygger på att man utifrån hypotetiska typfall; exempelvis en 15-åring som börjar missbruka droger och fortsätter under en lång tid av sin levnad. I den uträkning som görs förs kostnader in rörande behandling, boende och andra insatser som ägnas personen. Utifrån detta får en missbrukare en "prislapp". Så här mycket kostar en missbrukare under sitt liv. De rör sig om väldiga summor. Denna summa kan då jämföras med vad ett förebyggande arbete kostar, vilket är betydligt billigare. Det lönar sig, till och med vad gäller ett förebyggande arbete som inte är särskilt effektivt.

Detta är ett rimligt sätt att tänka kring förebyggande arbete och man kan fråga sig varför inte mer resurser ägnas åt det förebyggande arbetet eftersom det i längden tyder på att det lönar sig rent samhällsekonomiskt. Det skulle kunna förklaras genom ovan nämnda dilemma; man vet inte vilka som, i det här fallet, blir missbrukare och vilka som inte fortsätter i sin inledda missbrukarkarriär. Detta är dock inget skäl för att dra ner på det förebyggande arbetet. Utifrån Nilsson och Wadeskog (2008) så är ett måttligt effektivt förebyggande arbete också lönsamt i längden. Det kanske just är "i längden" som egentligen är den springande punkten. I tider av kärv kommunal ekonomi så vänds det på kronorna och det mest akuta prioriteras. Av denna anledning kan det vara lätt att man inte prioriterar det förebyggande arbetet även om kostnaderna för detta är relativt låga.

Referenser

Ander, B. , Andersson M., Jordevik, K., Leisti, A. (red) (2005). *Möten i mellanrummet. Socialt förebyggande arbete med ungdomar*. Förlagshuset Gothia, Stockholm.

Andersson, B. (2010). *Erfarenheter av uppsökande arbete med vuxna och unga vuxna. En rapport baserad på fem forskningscirkclar om uppsökande arbete*. FoUiVäst rapport 6:2010, Göteborg.

Ferrer-Wreder, L., Stattin, H., Lorente, C.C., Tubman, J.G. & Adamsson, L. (2005). *Framgångsrika preventionsprogram för barn och unga. En forskningsöversikt*. Stockholm: Gothia.

Forkby, T. & Löfström, C. (2010). *Från snack till verkstad. Förebyggande utvecklingsarbete med ungdomar*. Ungdomsstyrelsens skrifter, 2010:6.

Forkby, T., Johansson, H. & Liljeholm-Hansson, S. (2008). *Främjande pedagogik. Perspektiv och läroprocesser i ungdomsarbetet*. FoUiVäst rapport nr 4:2008.

Forkby, T. & Larsson, L. (2007). *Serviceinsatser inom socialtjänsten. Perspektiv, inriktning och utsatta barns skydd*. FoU I Väst.

Lie, G. (1983). *Ut på gator och torg!* Lund: Natur och Kultur

Lerner, Richard, M (2005) Positive Youth Development, Participation Positive Youth Development, Participation in Community Youth Development Programs, and Community Contributions of Fifth Grade Adolescents: Findings From the First Wave of the 4-H Study of Positive Youth Development. *Journal of Early Adolescence*, vol 25 no 1, 17-71.

Nilsson, I. & Wadeskog, A. (2008). Det är bättre att stämma i bäcken än i ån. Att värdera de ekonomiska effekterna av tidiga samordnade insatser kring barn och unga. Social-ecological Economics (SEE) och Skandia Försäkringsbolag.

RiF (2010). Fältarbete och Forskning – en sammanställning av Forskning som gjorts på fältarbete i Sverige. Hämtad 20131101 från www.fou-nordvast.com/arkiv/rapport_rif_faltarbete_och_forskning_20010_1.pdf